

Beleidskader biodiversiteit

Ruimte voor de natuur

Gemeente **Leeuwarden**

Colofon

Beleidskader Biodiversiteit

Gemeente Leeuwarden

Foto's: Gemeente Leeuwarden, Stichting Steenbreek, Wetterskip Fryslân

Visuels: Gemeente Leeuwarden, Visser en de Graef communicatie

Vormgeving: Visser en de Graef communicatie

Uitgave: Juni 2024

Biodiversiteit

De verscheidenheid van het leven op aarde: de verschillende soorten planten, dieren, micro-organismen en schimmels, het genetisch materiaal dat zij bevatten, de levensgemeenschappen die zij vormen en de ecosystemen waarin zij leven.

Bron: Compendium voor de Leefomgeving

Inhoud

1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding voor een beleidskader biodiversiteit	5
2 Vertrekpunt, doel en totstandkoming van dit beleidskader	7
2.1 Vertrekpunt: vastgestelde ambities	7
2.2 Context: relatie met ander beleid en met uitvoeringsprogramma's	7
2.3 Doel van dit beleidskader	7
2.4 Het ontwikkelen van dit beleidskader (participatie)	8
3 Huidige situatie en opgaven	11
3.1 Het grotere plaatje: wereldwijd verlies aan biodiversiteit	11
3.2 Landschapsbiografie: waar komen we vandaan?	11
3.3 De biodiversiteit nu	13
3.4 Opgaven binnen de bebouwde kom	13
3.5 Opgaven van het landelijk gebied	16
4 Natuerlik Ljouwert 2050: een wenkend perspectief	19
4.1 Natuerlik Fryslân 2050	19
4.2 Natuerlik Ljouwert 2050: handvatten voor herstel van de biodiversiteit	19
4.3 Onze ambitie voor nu: herstel biodiversiteit in 2035	20
5 Doelen en beleidsuitgangspunten	23
5.1 Doelstellingen	23
5.2 Beleidsuitgangspunten	23
6. Vervolg: uitwerking en financiering	33
Bijlage 1: Begrippenlijst	35
Bijlage 2: Overzicht van gemeentelijke ambities	36
Bijlage 3: Wetgeving en beleid andere overheden	38
Bijlage 4: Onze rollen	39
Bijlage 5: Doelen Overige Wateren (DOW)	40
Bijlage 6: Externe stakeholders betrokken bij het participatieproces	41

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor een beleidskader biodiversiteit

Een groenblauwe leefomgeving draagt enorm bij aan de brede welvaart. De waarde van groen staat niet ter discussie. Toch gaat de veerkracht van de omgeving en de biodiversiteit al jaren sterk achteruit. Te lang is de waarde van groen als vanzelfsprekend beschouwd. Een waarde die benut kan worden en zichzelf in stand houdt. Daardoor hebben we de biodiversiteit laten verslechteren. De biodiversiteit moet daarom eerst herstellen voordat we deze kunnen versterken.

Onze visie op biodiversiteit: *Gezonde ecosystemen als basis voor de samenleving en de economie*

In de vastgestelde omgevingsvisie van gemeente Leeuwarden (Vergroenen, Verbinden, Verwaarden) staat de ambitie om een leefbare gemeente te zijn voor mens, dier en plant in een omgeving die helpt bij biodiversiteitsherstel, klimaatadaptatie en gezond leven. Leeuwarden is daarbij het hart van de groenblauwe regio. Deze visie en het coalitieakkoord (Nu investeren in de toekomst, coalitieakkoord gemeente Leeuwarden 2022-2026) benoemen het belang van het herstellen, versterken en waar mogelijk uitbreiden van de bestaande groenblauwe structuren. Groen en blauw zijn voor de mens van levensbelang: een groenblauwe leefomgeving en de biodiversiteit daarin leveren allerlei essentiële ecosystemediensten. Denk bijvoorbeeld aan:

- Bestuiving van ons voedsel
- Schoon, drinkbaar water
- Zuurstof
- Bodemvruchtbaarheid
- Leveren van grondstoffen
- Verkoeling
- Waterberging
- CO₂-opslag

Een overzicht van de gemeentelijk ambities staat in bijlage 2.

Figuur 1-1: Biodiversiteitsherstel, een klimaatbestendige en gezonde leefomgeving zijn sterk aan elkaar gekoppeld.

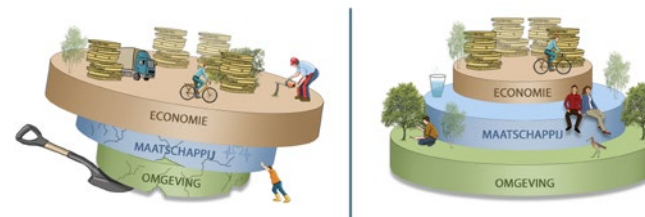
Daarnaast is een goed werkende biosfeer een voorwaarde voor een goed werkende economie (Figuur 1-2): sectoren als de bouw, de agrifood sector, maar ook recreatie, toerisme en de farmaceutische industrie zijn afhankelijk van ecosystemediensten.

Figuur 1-2: onderlinge relatie van de SDG's volgens het Stockholm Resilience Center

Die biosfeer (de onderste ring) is als basis erg belangrijk voor mensen. Toch is vooral in de twee andere cirkels geïnvesteerd: in een comfortabele samenleving (de sociale component, de middelste ring) en in een goed inkomen (welvaart, de bovenste ring). De biosfeer wordt overvraagd. Hierdoor 'verarmt' de biodiversiteit. Voorbeelden zijn de klimaat- en de stikstofcrisis.

Om de biosfeer te herstellen moeten we anders omgaan met onze leefomgeving. We haalden hier lange tijd ecosystemediensten en waarde uit; kunnen we er zo mee omgaan dat we weer waarde toevoegen? Dat vereist een veel grotere zorg voor onze bodem, ons water en onze natuur: een grote, maatschappij-brede opgave. Het breekt met manieren waarop we onze leefomgeving nu inrichten en beheren.

Afbeelding door
RO Visuals

2 Vertrekpunt, doel en totstandkoming van dit beleidskader

2.1 Vertrekpunt: vastgestelde ambities

In de Omgevingsvisie, het Coalitieprogramma en het Programma Volhoudbaar¹ zijn verschillende ambities vastgelegd die vragen om uitwerking. Water en bodem zijn vanuit de Omgevingsvisie en het coalitieakkoord sturend voor de keuzes over inrichting en beheer. Het ultieme doel is dat in 2035 de biodiversiteit is toegenomen (Omgevingsvisie, Programma Volhoudbaar) door het herstel van ecosystemen. De afzonderlijke ambities worden hieronder kort samengevat:

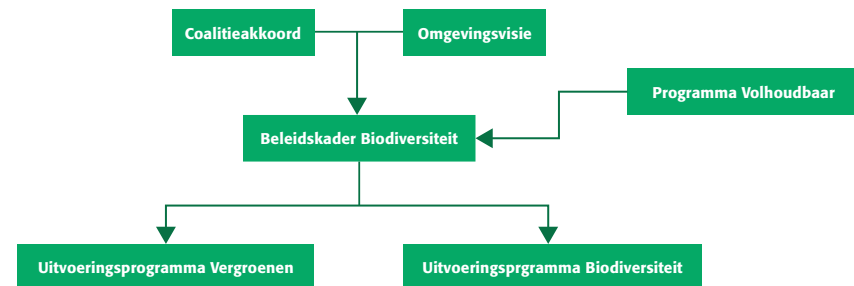
- We willen de gemeente leefbaar houden voor mensen, dieren en planten. Daarom verbeteren we de kwaliteit van water en bodem (*Coalitieakkoord*);
- Er is nu sprake van biodiversiteitsverlies. We willen deze negatieve trend zo snel mogelijk ombuigen door ecosystemen te herstellen en de biodiversiteit vanaf 2035 weer te laten toenemen (*Programma Volhoudbaar*);
- Leeuwarden is voor verschillende soorten een belangrijk leefgebied. Een aantal van deze soorten zijn bedreigd. We zorgen ervoor dat het steeds beter gaat met deze soorten en dat er dus steeds minder bedreigd zijn, elke 10 jaar 20% minder bedreigde soorten. (*Programma Volhoudbaar en Provinciaal Herstelprogramma Biodiversiteit*);
- Wij willen de bestaande groenblauwe structuren waar mogelijk herstellen, versterken en uitbreiden (*Omgevingsvisie*);
- Wij leveren een zo groot mogelijke bijdrage aan het landelijke doel voor CO₂-vastlegging in bomen, bos en natuur. We leveren daarmee een bijdrage aan de bossenstrategie van rijk en provincie (*Omgevingsvisie*);
- Via de gebiedsprocessen ondersteunen we de vorming van grotere, aaneengesloten weidevogelgebieden (*Coalitieakkoord*);
- Om dit herstel te bereiken nemen wij de komende jaren biodiversiteit en dus ook een goede water- en bodemkwaliteit mee als zwaarwegend kader bij de ontwikkeling, inrichting en het beheer van onze leefomgeving. In 2030 is deze natuurinclusieve aanpak in Leeuwarden de norm (*Programma Volhoudbaar*).

In bijlage 2 staan de vastgestelde ambities in meer detail.

2.2 Context: relatie met ander beleid en met uitvoeringsprogramma's

Het herstel van de biodiversiteit is verbonden met het herstel van water en bodem. Niet voor niets wordt ook in het beleidskader water (in ontwikkeling) gesproken over de hoofdpogave 'de basis toekomstbestendig op orde'. Het beleid sluit goed aan bij de ambities in het beleidskader *Mobiliteit*, *Wonen in de Stad* en *Kerken* om bestaand groen te koesteren en te zoeken naar mogelijkheden om het groen uit te breiden. Net als het beleidskader *Wonen in de stad*, *Kerken* en *Vastgoed* wordt in dit beleidskader het belang onderstreept van voldoende nestgelegenheid voor soorten die in de muren en onder de daken van onze gebouwen wonen.

Biodiversiteitsherstel is een van de pijlers van het programma Volhoudbaar. Onder de vlag van dit programma zetten we de komende jaren stappen om tot herstel en mogelijke versterking van de biodiversiteit te komen (in 2035). We doen dit onder de noemer van een programma, omdat we als organisatie willen leren om zo te werken dat we biodiversiteit beter ondersteunen. Als we helder hebben hoe dat moet, wordt die nieuwe aanpak een reguliere opdracht in het werk van de gemeente. Het beleidskader Biodiversiteit levert input voor twee uitvoeringsprogramma's onder Volhoudbaar: het Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit en het Uitvoeringsprogramma Vergroening.

Provincie-breed werken we samen met het Herstelplan Biodiversiteit². Ook andere Friese gemeenten, de Provincie en het Wetterskip zijn hierbij aangesloten. Daarnaast zijn verschillende ambities in de *Friese bomen- en bossenstrategie* van belang voor dit beleidskader.

In bijlage 3 staat een overzicht van de ambities van de verschillende overheden.

2.3 Doel van dit beleidskader

In dit beleidskader brengen we de biodiversiteitsopgaven van bebouwde omgeving en landelijk gebied in de gemeente scherper in beeld (zie hoofdstuk 3). Vastgelegde ambities vertalen we naar concrete uitgangspunten en doelen (zie hoofdstuk 5). Daarbij maken we duidelijk welke rollen de gemeente heeft bij het beschermen, beheren en ontwikkelen van natuurwaarden. Ook presenteren we een eerste uitwerking van de Leeuwarder Groenblauwe Structuren³. In de grote bebouwde kommen van Grou, Leeuwarden en Stiens werken we deze structuren uit voor ecologie³ en klimaatadaptatie.

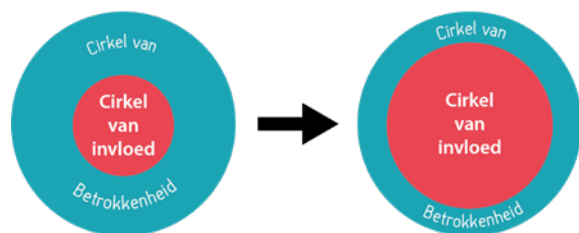
¹ Het programma Volhoudbaar geeft een meerjarige uitwerking aan de duurzaamheidsambities uit het coalitieakkoord. Veel ambities en doelen uit verschillende beleidsvelden zijn met elkaar verbonden. Het programma geeft sturing aan hoe de doelen in goede samenhang bereikt kunnen worden.

² <https://www.fryslan.nl/biodiversiteit>

³ Zie bijlage 1 voor uitleg van deze term

Onze rol wordt duidelijker

De gemeente heeft veel invloed op de inrichting en het beheer van de openbare ruimte en op gebiedsontwikkelingen. We richten ons in dit beleidskader daarom vooral op de biodiversiteit van gronden die bij ons in bezit zijn of door ons worden beheerd. Hier is onze invloed namelijk het grootst. We zoeken raakvlakken met andere grote opgaven. Denk bijvoorbeeld aan water en bodem sturend³, vitale bodem, klimaatadaptatie en een gezonde leefomgeving. Ook kijken we naar de relatie tussen deze opgaven en de biodiversiteitsopgaven in gebieden waar onze invloed kleiner is: opgaven in het landelijk gebied en de natuurgebieden. We werken samen met mede-overheden, inwoners, ondernemers en andere partijen. Daarbij zijn we steeds duidelijk over onze rol in de opgaven.

	Bebouwde kom	Buitengebied
Grond in gemeentelijk eigendom	Directe invloed via inrichting, beheer, pacht, tenders voor bouwplannen.	Directe invloed via inrichting, beheer, pacht.
Grond in particulier eigendom	Directe invloed via het Omgevingsplan. Indirecte invloed via faciliteren en stimuleren van initiatieven.	Directe invloed via het Omgevingsplan. Indirecte invloed via de gebiedsprocessen.

2.4 Het ontwikkelen van dit beleidskader (participatie)

De beleidsprincipes in dit beleidskader zijn afgestemd met verschillende afdelingen van de gemeente. Ook zijn zij besproken met externe partijen: kennisinstellingen, belangenorganisaties, mede-overheden en terreinbeherende organisaties. Een overzicht van betrokken partijen staat in bijlage 6. Input van deze partijen is meegewogen bij het bepalen van het beleid.

Leeswijzer

Eerst is de positie van het beleidskader binnen de Omgevingswet besproken en de relatie met ander beleid in ontwikkeling binnen de gemeente (hoofdstuk 2).

Daarna beschrijft het beleidskader hoe het landschap in onze gemeente is opgebouwd; het geeft een schets van de huidige natuurwaarden en benoemt de belangrijkste opgaven (hoofdstuk 3).

In hoofdstuk 4 beschrijft het beleidskader een toekomstbeeld met de visie *Natuerlijk Ljouwert 2050*.

Tot slot bespreekt het beleidskader uitgangspunten gekozen op basis van al vastgestelde gemeentelijke ambities (hoofdstuk 5).

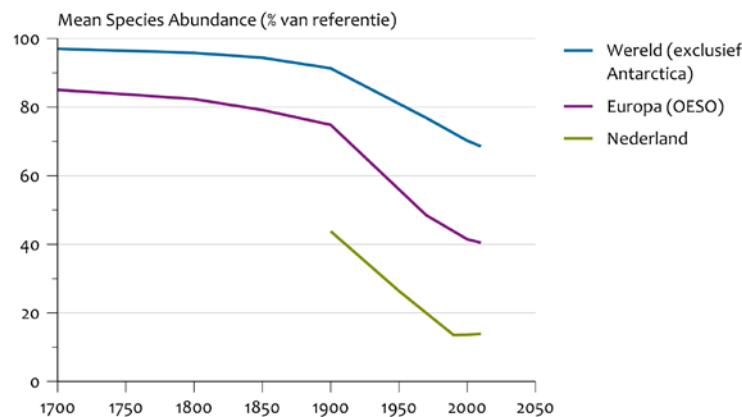

3 Huidige situatie en opgaven

3.1 Het grotere plaatje: wereldwijd verlies aan biodiversiteit

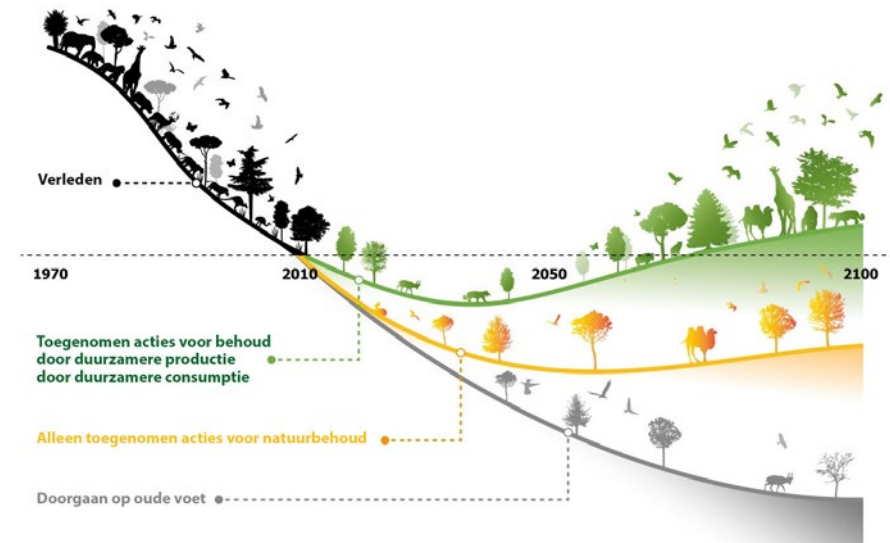
Het gaat niet goed met de biodiversiteit. Het Internationale instituut IPBES⁴ zegt dat wereldwijd 1 miljoen dier- en plantensoorten met uitsterven worden bedreigd⁵. De biodiversiteit in Nederland scoort slecht. Er is in Nederland nog 15% over van de geschatte biodiversiteit in de 18e eeuw. Dankzij inspanningen voor natuurherstel lijkt het verlies in de laatste jaren gestabiliseerd. We kunnen ons vanuit de huidige situatie nauwelijks nog voorstellen hoe een vitaal ecosysteem eruit ziet en welke biodiversiteit zich daarin laat zien.

Biodiversiteit

Figuur 3-1: geschatte ontwikkeling biodiversiteit sinds het jaar 1700 (Bron: Compendium voor de Leefomgeving)

Een studie in het tijdschrift Nature⁶, waar o.a. ook het Planbureau voor de Leefomgeving aan meewerkte, laat zien dat biodiversiteitsherstel mogelijk is. Maar alleen als we - naast herstel van de leefomgeving – ook onze productie en consumptie aanpakken. Ook laat de studie zien dat een strategie die gericht is op alleen natuurbehoud per saldo leidt tot een verdere afname van biodiversiteit. Er moet dus echt meer gebeuren.

Figuur 3-2: Wereldwijde afname van biodiversiteit kan worden gestopt. Bron: Artikel *Bending the curve of terrestrial biodiversity needs an integrated strategy*. Leclère et al. (2020)

3.2 Landschapsbiografie: waar komen we vandaan?

De biodiversiteit in Leeuwarden is verbonden met de ondergrond, het watersysteem en het landschap. Om te kunnen bepalen hoe het landschap zich in de toekomst kan ontwikkelen is het goed om te weten hoe het landschap is ontstaan. De ontstaansgeschiedenis van ons landschap is vanaf het Saalien (322.000-126.000 voor Chr.) tot nu uitgebreid in beeld gebracht in de Leeuwarder Landschapsbiografie. Deze is in 2023 gepubliceerd en is online te raadplegen.

De landschapsbiografie laat zien hoe de bodem in de gemeente is ontstaan onder invloed van o.a. gletsjers, de zee, klimaat en menselijk handelen. Zo zorgde het opslibben vanuit de (Middel)zee met zand- en kleideeltjes voor de hoger gelegen kwelderwallen. Omdat de kwelderwal beter beschermd was tegen overstromingen, vestigden de eerste bewoners zich hier. Plaatselijk werden de kwelderwallen nog verder opgehoogd met terpen. De ligging van de kwelderwal is nog steeds terug te zien in het huidige landschap: oude dorpskernen als Reduzum en Jelsum én de binnenstad bevinden zich hier.

⁴ Zie bijlage 1 voor uitleg van deze term

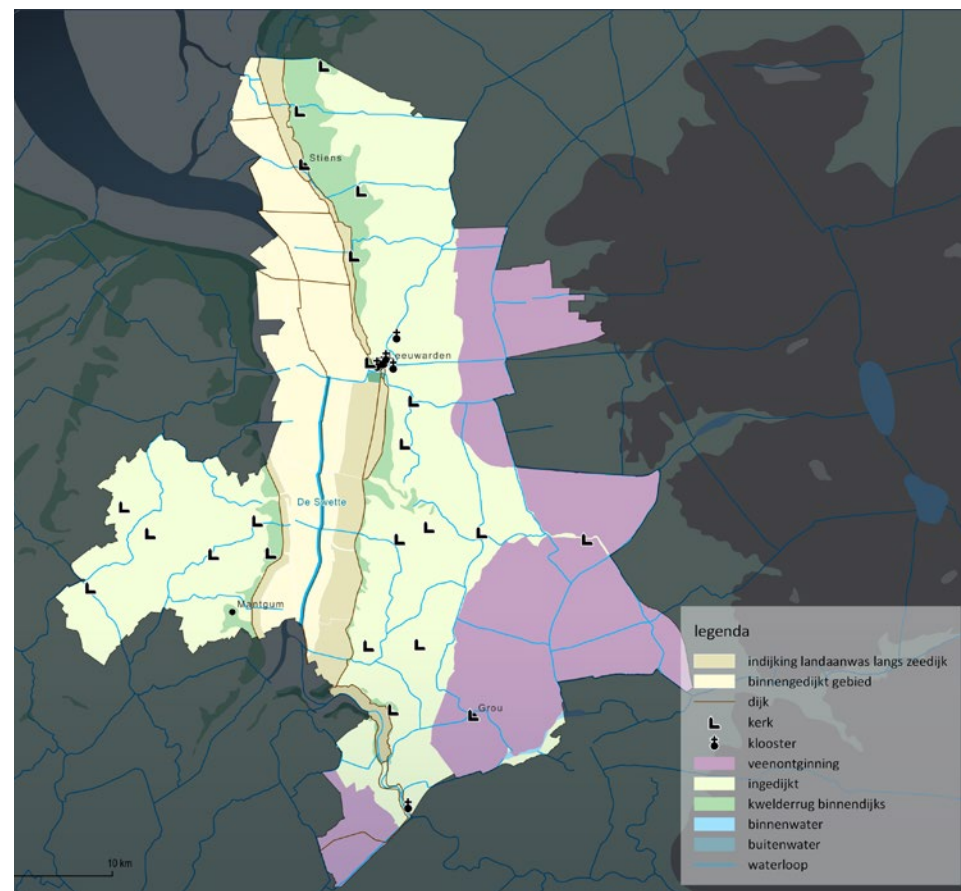
⁵ The IPBES Global Assessment on Biodiversity and Ecosystem Services. Summary for Policymakers.

⁶ Leclère, D., Obersteiner, M., Barrett, M. et al. Bending the curve of terrestrial biodiversity needs an integrated strategy. Nature 585, 551–556 (2020).

Door opslibbing kwamen de kwelderwallen steeds hoger te liggen. Daardoor konden riviertjes slechter afwateren op zee. Ook zorgde de stijgende zeespiegel voor een grote druk vanuit zee op de diepe grondwaterstromen, waardoor het grondwater in het achterland steeg. Daardoor werd het achter de kust steeds natter. Onder deze natte omstandigheden ontstonden de veengebieden.

De kleigebieden ontstonden door het bezinken van kleideeltjes tijdens overstromingen vanuit zee, het opslibben en uiteindelijk bedijken van de Middelsee. Hierbij zit een verschil tussen de oude (knip)kleigronden in Oostergo en Westergo die al eerder werden bedijkt en ontgonnen en de nieuwere kleigronden ter plaatse van de vroegere Middelsee. Die werd later pas afgesloten met een dijk en ontgonnen.

Sinds de late middeleeuwen nam de menselijke invloed op het landschap enorm toe: door het graven van greppels, sloten en grachten, de aanleg van dijken en het plaatsen van molens werden steeds meer gebieden ontwaterd. Deze werden daardoor geschikt voor o.a. landbouw en turfwinning. Door de ontginning van het veen en de aanleg van de zeedijk kwam het gebied tussen de kwelderwal en het veengebied in een kom te liggen: het lage Midden. Het bodem- en watersysteem vormen (samen met klimaatomstandigheden) de abiotische basis van de biodiversiteit. Omdat planten en dieren al duizenden jaren onder deze omstandigheden leven, zijn ze hier volledig op aangepast. Daarom heeft menselijk ingrijpen in het water- en bodemsysteem gevolgen voor de aanwezige biodiversiteit: hun basis verdwijnt.

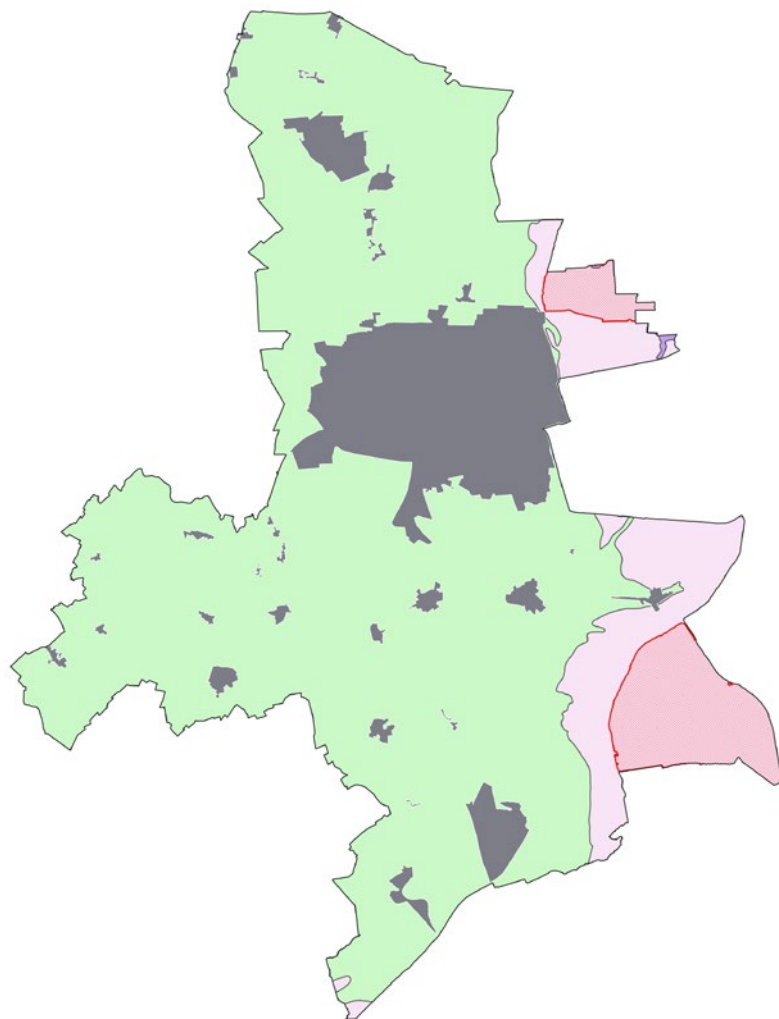

Figuur 3-3: Gemeente Leeuwarden omstreeks 1250 na Chr. Op de kaart is de ligging van de Middelsee met omliggende kweldervallen (in donkergroen) aangegeven. In het oost- en zuidelijke deel van de gemeente werd veen ontgonnen (paars). Deze afbeelding komt uit de Leeuwarder Landschapsbiografie.

3.3 De biodiversiteit nu

Onze gemeente omvat dorpen, een stad, bos, graslanden, akkers, moerassen en water. Allen zorgen ze voor een prachtige en unieke biodiversiteit.

Figuur 3-4: Groen: weide- en akkerlandschap, paars: laagveengebied, grijs: bebouwde kom. De rood gearceerde gebieden betreffen de beschermde veenmoerassen: de Alde Feanen en de Groote Wielen.

Het weide- en akkerlandschap (Oostergo, Westergo en Middelsee)

Het buitengebied van de gemeente bestaat voor een groot deel uit weilanden. Dit gebied wordt al duizenden jaren bewoond en bezocht door allerlei water- en trekvogels⁷ en is voor hen van groot internationaal belang⁸. Denk aan de weidevogels die hier in het voorjaar komen broeden en de ganzen die hier in het najaar komen om op te vetten.

Sloten, vaarten en voormalige kreken zijn, samen met aangrenzende onverharde oevers, belangrijk voor de biodiversiteit. Zo is in het water staand riet en waterplantenrijk water belangrijk als paai- en opgroei gebied voor vis. Extensief beheerde, onverharde, flauwe oevers zorgen voor dekking, voedsel en leefgebied voor libellen, amfibieën en zoogdieren.

De veengebieden (Lege Midden)

De gemeente heeft ook veenweides, veenplassen en twee beschermde veenmoerassen: de Alde Feanen en de Groote Wielen. Ook deze zijn ecologisch gezien van groot, internationaal belang voor bijvoorbeeld rietvogels, vissen, amfibieën en vleermuizen.

De bebouwde kom

Wereldwijd - en ook in gemeente Leeuwarden - is de gebouwde omgeving de afgelopen decennia flink uitgebreid. Hier komen allerlei plant- en diersoorten voor die zich hebben aangepast aan menselijke bewoning. Denk aan de vogels in onze tuinen, de kikkers in onze vijvers en de stoeplantjes tussen onze tegels. Bijzondere soorten, zoals de meervleermuis, nestelen in onze gebouwen.

De stadsnatuur van Leeuwarden vormt een waar toevluchtsoord voor biodiversiteit. In gebieden als het Leeuwarder Bos, de Groene Ster en de Waard wonen onder andere kwetsbare bos- en weidevogels. Ook in gebieden die braak liggen en wachten op een nieuwe inrichting vestigen zich vaak allerlei bijzondere soorten.

3.4 Opgaven binnen de bebouwde kom

De biodiversiteit staat in alle gebieden onder druk. Hieronder noemen we de belangrijkste opgaven voor de gebouwde omgeving.

Verstening en inbreiding

De druk op de ruimte neemt toe. Door woningbouw en de bijbehorende mobiliteit wordt de bebouwde kom steeds steniger en verdwijnt het groen. Dat groen is van levensbelang voor mens en dier. Ecosysteemdiensten als verkoeling en waterberging nemen af en bomen sterven door gebrek aan wortelruimte en groeiruimte. Het bodemleven neemt af. Dit is belangrijk voor de bodemvruchtbaarheid, maar ook als voedsel voor andere dieren.

⁷ Vogels in Friesland II, bijv. blz. 534; Vogels in Friesland III, bijv. blz. 938

⁸ East Atlantic Flyway Assessment 2020. The status of coastal waterbird populations and their sites.

Figuur 3-5 In 2022 wandelden 10.000 bomen 100 dagen door het centrum van Leeuwarden heen, zodat de Leeuwarders konden ervaren hoe het is om in een groene stad te wonen.

Versnippering

De leefgebieden van veel soorten raken steeds meer versnipperd. Leefgebieden worden doorsneden door barrières zoals (water)wegen en bebouwing. Zo zijn drukke wegen voor soorten als pad en egel haast niet over te steken.

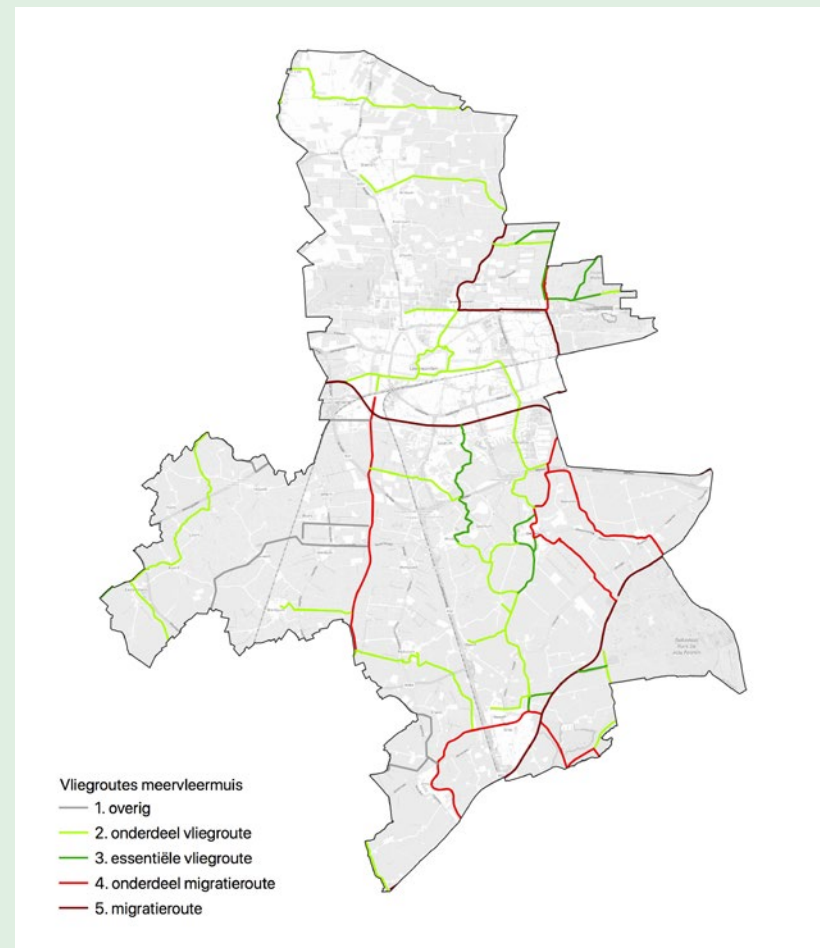
Versnippering raakt ook vogels. Die durven versteende delen van een stad niet altijd te door-kruisen en een groep kan geïsoleerd raken in een park. Deze populaties zijn kwetsbaarder en lopen een groter risico om op die plek uit te sterven.

Verdwijnen van de duisternis

De bebouwde kom wordt vaak verlicht. Dit kan tot grote problemen leiden. Vleermuizen hebben bijvoorbeeld moeite met straatverlichting. Doordat hun vliegroutes verlicht raken door lantaarns, wordt hun leefgebied soms vernietigd. Op insecten heeft verlichting een aantrekkende werking, waardoor ze oververmoeid raken en sterven.

Meervleermuis

Een bijzondere soort is de meervleermuis. Een derde van de Europese populatie woont in Nederland. Daarvan zit 40% in Friesland. Op deze kaart staan bekende kraamkolonies en vliegroutes in onze gemeente.

Na-isolatie en moderne bouwtechnieken

Door na-isolatie van woningen en moderne bouwtechnieken verdwijnen nestplaatsen van soorten, bijvoorbeeld vogels en vleermuizen, die in onze gebouwen nestelen.

Waterkwaliteit in het stedelijk gebied

De waterkwaliteit binnen de bebouwde kom staat onder druk. Dit komt door vaarbewegingen, lozingen, verharding van oevers, intensief beheer en door opwarming van het klimaat. Een slechte waterkwaliteit is ook voor mensen een probleem. Gezondheidsrisico's als blauwalg en botulisme maken het water ongeschikt om in te zwemmen en te recreëren. Om de ambitie in de Omgevingsvisie waar te maken en om de Europese waterkwaliteitsdoelstellingen te halen zijn grote investeringen in de waterkwaliteit nodig. Hoe groot de opgave is en welke rol de gemeente daarin heeft wordt verder uitgewerkt in het beleidskader Water.

Steeds minder contact met de natuur

Onbekend maakt onbemind. Mensen komen steeds minder in contact met natuur. Toenemende verstedelijking is een belangrijke oorzaak. Maar ook de manier waarop de samenleving werkt en hoe de economie is ingericht. De kennis over en de band met de natuur bij jong en oud neemt af.

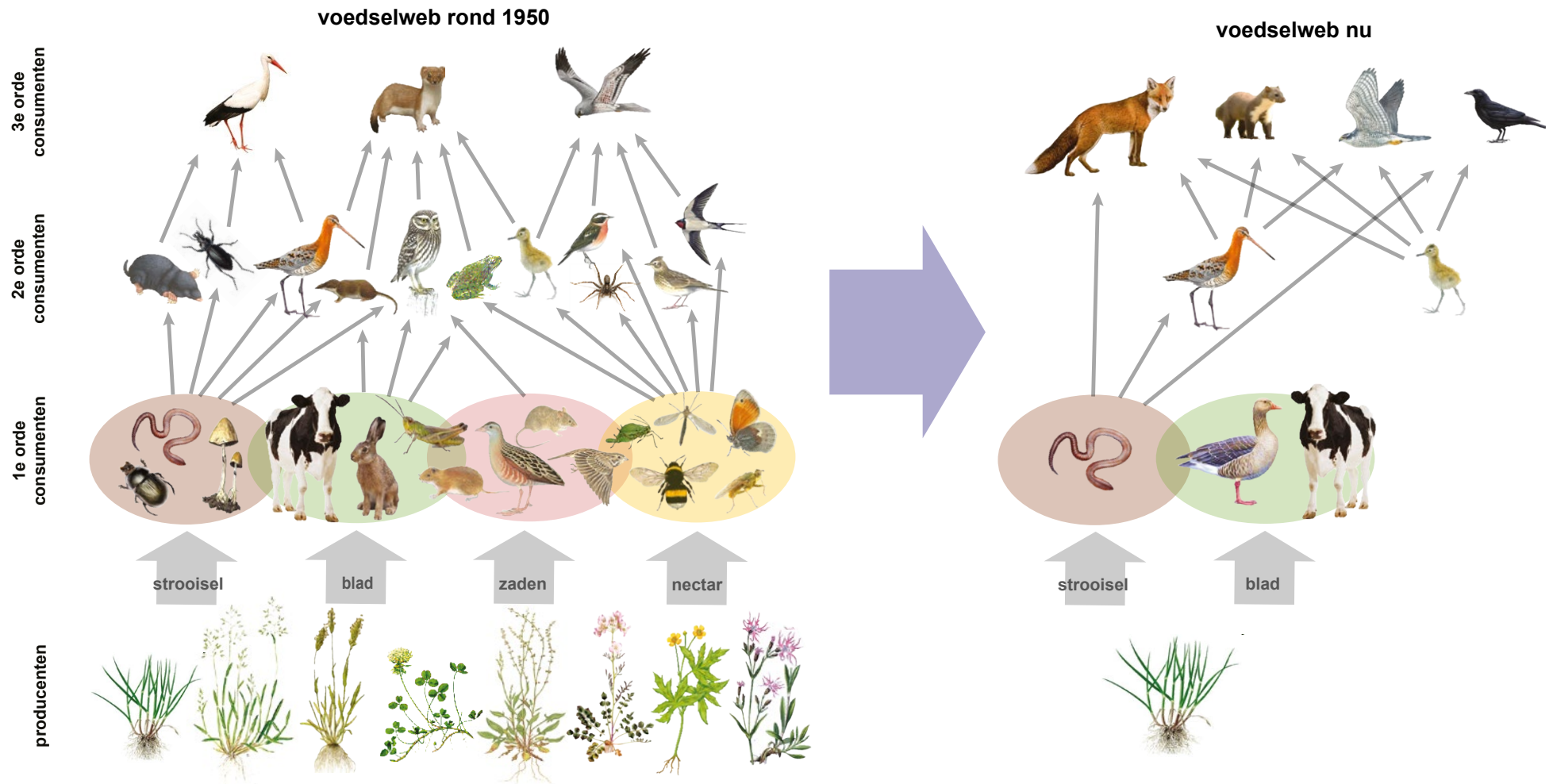
Nieuwe generaties groeien op in een omgeving met minder natuur dan die van hun (voor) ouders. Maar omdat zij geen ervaring, herinnering of kennis hebben van hoe rijk de omgeving vroeger was en welke voordelen dit geeft, beseffen zij niet hoe natuurarm de omgeving is. Voor hen is de huidige situatie normaal. Zij hebben een andere basislijn van wat de natuur moet zijn. Dit effect heet het 'Shifting Baseline Syndrome'⁹. Het probleem daarbij is dat de acceptatie van de basislijn van de kwaliteit van de natuur steeds verder naar beneden schuift. Daardoor wordt het behoud, herstel en beheer van de natuur steeds lastiger. Hoe de meeste mensen hun tuinen inrichten, hoe zij verwachten dat hun omgeving is ingericht, of zij een positieve houding hebben ten opzichte van de natuur, bepaalt hoeveel ruimte natuur in de praktijk krijgt.

⁹ Shifting baseline syndrome: causes, consequences, and implications, Masashi Soga, Kevin J Gaston, *Frontiers in ecology and the environment*, 2018

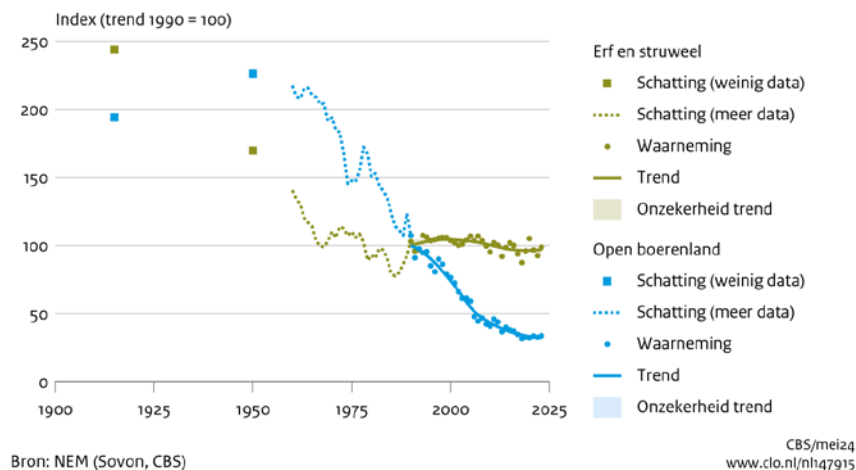
3.5 Opgaven van het landelijk gebied

De laatste decennia wordt het land steeds intensiever bewerkt. Er wordt bijvoorbeeld eerder in het jaar en vaker gemaaid, met zwaardere machines. Die intensivering heeft negatieve gevolgen voor de biodiversiteit.

Figuur 3-6: Verandering van de biodiversiteit in het landelijk gebied. Bron: Onrust, J. (2017) Earth, Worms & Birds. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen/Campus Fryslân.

Een aantal recente onderzoeken laat zien dat de insectenstand in de laatste decennia met zo'n 80% achteruit is gegaan¹⁰. Insecten zijn belangrijk voor vrijwel alle ecosystemen, waar zij belangrijke ecosysteemdiensten leveren. Ze zetten bijvoorbeeld afvalstromen om naar nieuwe grondstoffen, bestuiven onze voedselgewassen en zijn zelf voedsel voor andere dieren, zoals vogels. Een zorgenkind zijn de weidevogels. Ondanks grote investeringen blijven de aantallen klein:

Figuur 3-7: Populatietrends van vogels van open boerenland en van erf en struweel.

De waterkwaliteit en barrières in het water

Ook buiten de bebouwde kom is de waterkwaliteit niet goed. Het Compendium voor de Leefomgeving geeft aan dat de ecologische kwaliteit volgens de KRW-beoordeling matig, ontoereikend of slecht is. Oorzaken zijn vervuilingbronnen uit het verleden, giftige stoffen waaronder bestrijdingsmiddelen, mest, inrichting en beheer van het water en onderbrekingen van water door de aanwezigheid van gemalen en stuwen¹¹. De onderbreking maakt veel wateren onbereikbaar voor vissen. Veel vissoorten zoals paling en stekelbaars zijn trekvis.

De huidige palingstand is ongeveer 1% van het niveau van voor 1980. Oorzaken zijn palingvisserij en onderbrekingen door sluizen en gemalen.

Opgaven van de veenmoerassen en het veenweidegebied

Een groot probleem in de veenweides en de veenmoerassen is veenoxidatie. Door ontwatering verdroogt en verdampt het veen. Daardoor daalt de bodem en komen grote hoeveelheden CO₂ vrij. Omdat de gebieden in de zomer makkelijk droog staan, laat men water uit andere gebieden binnen, maar de waterkwaliteit van dit 'gebiedsvreemde water' is onvoldoende. Daardoor staan kwetsbare soorten onder druk¹². De recreatiedruk is de laatste jaren stevig toegenomen: de effecten daarvan zijn nog niet duidelijk¹², maar we weten dat verschillende, kwetsbare soorten gevoelig zijn voor deze verstoring¹³.

¹⁰ The Global Decline of Insects in the Anthropocene Special Feature, PNAS

¹¹ <https://www.clo.nl/indicatoren/nl143809-waterkwaliteit-krw-2022>

¹² Alde Feanen Concept 2023

¹³ Effectenindicator Natura 2000

4 Natuerlik Ljouwert 2050: een wenkend perspectief

Leeuwarden in 2050: een droombeeld

Welke gemeente is nou mooier dan de gemeente Leeuwarden? De eeuwenoude hoofdstad op de overgang van klei naar veen, een gevarieerd en biodivers landschap. Leeuwarden, het hart van een groenblauwe regio en via groene en blauwe aders verbonden met de dorpen en het omliggende buitengebied.

De stad en de 35 dorpen zijn behaaglijk koel. Enkele decennia geleden begonnen overheid en inwoners samen met het planten van bomen en het creëren van meer ruimte voor water binnen de bebouwde kom. Hun doel was namelijk om de gemeente in 2035 klimaatbestendig te maken en de biodiversiteit weer te laten toenemen. Naast ruimte voor mensen biedt de bebouwde kom daardoor ook volop ruimte aan biodiversiteit; bijvoorbeeld vogels, vleermuizen, vlinders en bijen.

Binnen de gemeente liggen ook de unieke veenmoerassen, waar iedere vaarlieffhebber met een groen hart een keer geweest wil zijn. Hier wordt mineraalrijk kwelwater, afkomstig uit de hoger gelegen zandgronden, vast gehouden. Daardoor is er ook tijdens de droge, warme periodes voldoende verkoeling en drinkwater. De biodiversiteit die afhankelijk is van dit natte landschap floreert. Denk aan rietvogels, libellen, vissen, amfibieën.

Op de vruchtbare kleiweides wordt met zorg voor bodem, water en natuur voedsel voor de mens geproduceerd. In het voorjaar kleuren de 'greides' geel en rood. Dit is het domein van onze weidevogels. In de zomer gonzen ze van de insecten. In de winter bieden ze een veilige haven voor wintergasten uit het noorden. Al jaren wordt deze manier van boeren gewaardeerd door inwoners en consumenten.

4.1 Natuerlik Fryslân 2050

De biodiversiteit van de gemeente hangt samen met het waterbeheer, de bodem en de inrichting van het landschap. Het is ook verbonden met de Friese biodiversiteit. In 2021 presenteerden verschillende Friese organisaties en de provincie Fryslân een visie op een biodivers, bodem- en watergestuurd Fryslân: Natuerlik Fryslân 2050. Deze visie is geen blauwdruk, maar een handvat voor ontwikkelingen, inrichtings- en beheersmaatregelen die kunnen worden getroffen. Deze visie is verder uitgewerkt voor de gemeente Leeuwarden in *Natuerlik Ljouwert 2050*.

4.2 Natuerlik Ljouwert 2050: handvatten voor herstel van de biodiversiteit

Het kaartbeeld van Natuerlik Fryslân 2050 is toegespitst op onze gemeente in *Natuerlik Ljouwert 2050*. Deze visie biedt handvatten om het gesprek te kunnen voeren over de inrichting van het landschap. De visie deelt de gemeente in op grond van de bodem: jonge zeeklei (Middelsee), oude zeeklei (Westergo en Oostergo) en een laagveenlandschap (het Lege Midden) en bespreekt afzonderlijk de stad Leeuwarden.

Per gebiedstype worden belangrijke ecologische waarden besproken. Hoe die samenhangen met het bodem- en watersysteem en de cultuurhistorische landschapskarakteristieken. En hoe deze waarden de komende decennia versterkt kunnen worden:

- Bij Westergo en Oostergo: de grote waarde van het landschap voor de weidevogels en kansen voor natuurinclusieve akkerbouw;
- In Middelsee: de kansen om de Zwette en de oostelijke kwelderwal te versterken als groenblauwe aders;
- In het Lege Midden: de kansen die een natuurlijker waterhuishouding biedt aan vogels en amfibieën;
- In de stad: het belang van de grote, groene structuren als Leeuwarder bos en De Groene Ster, de mogelijkheden om de ecosysteemdiensten die deze gebieden leveren te vergroten en het belang van natuurinclusief bouwen.

Daarnaast noemt de visie per gebiedstype structuren die belangrijk zijn voor de groenblauwe dooradering.

Door de kennis in deze visie mee te nemen en over te dragen bij gebiedsontwikkelingen en -processen, zorgen we ervoor dat we de impact van onze inspanningen voor biodiversiteit vergroten. Immers, waar welke biodiversiteit voorkomt, is mede afhankelijk van het water- en bodemsysteem en de cultuurhistorie van het gebied. De uitgangspunten in dit beleidskader sluiten goed aan bij de kennis in *Natuerlik Ljouwert 2050*¹⁴.

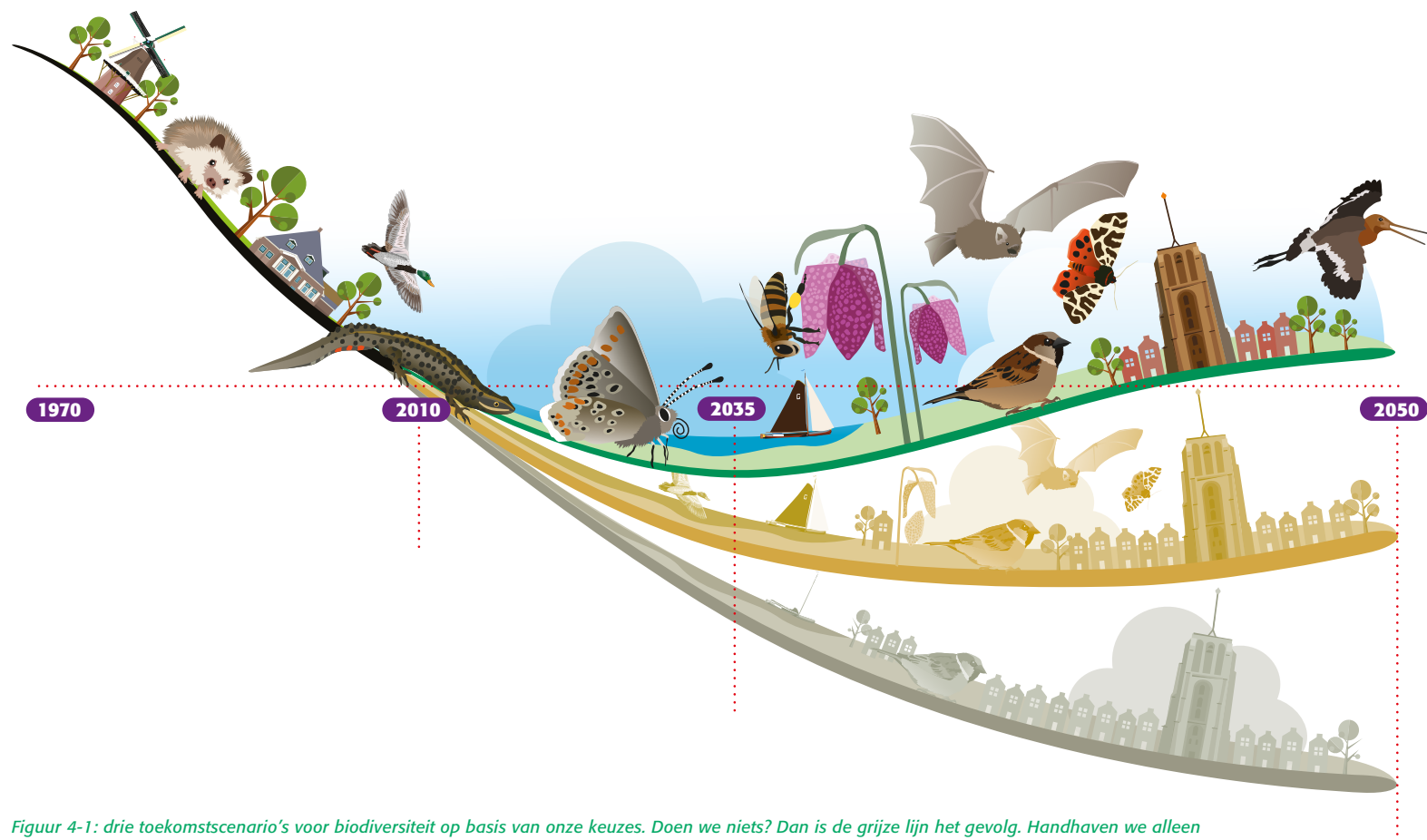
¹⁴ De visie Natuerlik Ljouwert 2050 is te raadplegen op www.groenleeftinleeuwarden.nl

4.3 Onze ambitie voor nu: herstel biodiversiteit in 2035

Met het geschetste perspectief van 2050 in het achterhoofd richten we ons met dit beleidskader op het jaartal 2035. Op basis van al vastgestelde ambities vatten we onze hoofdambitie zo samen:

Ambitie

Er is nu sprake van biodiversiteitsverlies. We willen deze negatieve trend ombuigen door ecosystemen te herstellen en de biodiversiteit vanaf 2035 te laten toenemen. Daarmee willen we de gemeente leefbaar houden voor mensen, dieren en planten. Daarom verbeteren we de kwaliteit van water en bodem en herstellen en versterken we de biodiversiteit.

Figuur 4-1: drie toekomstscenario's voor biodiversiteit op basis van onze keuzes. Doen we niets? Dan is de grijze lijn het gevolg. Handhaven we alleen de wet en doen we niets meer dan dat? Dan geldt de geelbruine lijn. Met deze twee lijnen maken we de ambitie uit de omgevingsvisie waar. Voor het realiseren van de groene lijn zijn aangescherpte beleidsuitgangspunten en extra inspanningen nodig. In hoofdstuk 5 vertellen we hier meer over.

5 Doelen en beleidsuitgangspunten

In dit hoofdstuk vertalen we de geschetste ambitie naar concrete doelstellingen en beleidsuitgangspunten. Dit doen we via de kaders zoals geschetst in de Omgevingsvisie Leeuwarden: *Vergroenen (inrichting en beheer)*, *Verbinden (LES)*, en *Verwaarden (herwaardering van natuur)*. In bijlage 4 staat welke rollen de gemeente bij de verschillende opgaves heeft.

5.1 Doelstellingen

In het verlengde van de Omgevingsvisie, het Coalitieakkoord en Programma Volhoudbaar 2.0 gebruiken we de volgende doelen:

1. We vergroten de soortenrijkdom en verminderen de kwetsbaarheid van (Friese) populaties.
2. Bodem, water en biodiversiteit zijn ons uitgangspunt bij het inrichten en beheren van de leefomgeving.
3. We willen bestaande groenblauwe structuren herstellen, versterken en uitbreiden.
4. We streven naar een toekomstbestendig voedselsysteem zonder negatieve effecten voor de kwaliteit van lucht, bodem en water.
5. Bij het uitgeven en bestemmen van gronden zetten we in op biodiversiteitsherstel.
6. We stimuleren positief contact tussen de mens en de natuur.

5.2 Beleidsuitgangspunten

Bovenstaande doelen vertalen we naar beleidsuitgangspunten. Deze beleidsuitgangspunten hebben een ruimtelijk onderdeel: niet overal in de gemeente geldt hetzelfde beleid. Daarmee voegen we een soort extra kaartlaag toe aan de Omgevingsvisie. De Omgevingsvisie maakte per gebiedstype een volgorde in *Vergroenen*, *Verbinden*, *Verwaarden*. In dit beleidskader is uitgewerkt waar we inzetten op een basiskwaliteit natuur, waar op het behouden en versterken van de natuurwaarden van groenblauwe structuren en waar op het verbinden van die groenblauwe structuren.

1. We vergroten de soortenrijkdom en verminderen de kwetsbaarheid van (Friese) populaties

We helpen bij het herstel van kwetsbare soorten waar het Leeuwarder grondgebied belangrijk voor is. Geïnspireerd door de lijst van Soorten van Fries belang¹⁵, laten we zien voor welke soorten en leefgebieden de gemeente Leeuwarden belangrijk is en hoe wij helpen bij behoud of herstel van deze soorten en leefgebieden. We laten zien waar deze soorten (nog) voorkomen op ons grondgebied en hoe wij dit leefgebied kunnen beschermen. Bij gebiedsontwikkelingen en beheerplannen richten wij leefgebied voor deze soorten in. We onderzoeken hoe deze soorten profiteren van onze maatregelen.

2. Bodem, water en biodiversiteit zijn ons uitgangspunt bij het inrichten en beheren van de leefomgeving.

Wij nemen biodiversiteit, en dus ook een goede water- en bodemkwaliteit, de komende jaren mee als zwaarwegend kader bij ontwikkeling, inrichting en beheer van onze leefomgeving. Deze natuurinclusieve aanpak betekent in elk geval het volgende:

- Een levendige waterkwaliteit: hierbij sluiten we zo veel mogelijk aan bij het kwaliteitsniveau 'levendig' van de Doelen Overige Wateren (zie bijlage 5 voor typering van de waterkwaliteitsniveaus).
- Om een goede bodemkwaliteit te realiseren gaan we uit van de vuistregel 'onverhard, tenzij'. Dat betekent dat onverhard in plannen de standaard is en dat we uitleggen waarom we een locatie besluiten te verhard.
- Bij gebiedsontwikkeling of herinrichting grijpen we kansen aan om de Leeuwarder ecologische structuur uit te breiden. Wijken als Camminghaburen en Aldlân zijn voorbeelden voor hoe de bebouwde kom dooraderd kan worden met groen en blauw.
- Buiten de Leeuwarder Ecologische Structuur richten we ons op een basiskwaliteit natuur en richten het bebouwd gebied ook in voor onze algemene, niet-menselijke medebewoners zoals huismus, egel en bruine kikker. We beheren op zo'n manier dat we hun leefgebied behouden. Het realiseren van een basiskwaliteit is maatwerk: op de ene plek is de ene soort algemeen; op de andere plek de andere. We betrekken inwoners bij onze aanpak, informeren en inspireren hen en bekijken samen hoe de basiskwaliteit natuur vorm krijgt. De aanpak hiervoor werken we verder uit in een Uitvoeringsprogramma biodiversiteit.
- We monitoren natuurwaarden, zodat we bij inrichting en beheer rekening kunnen houden met de leefgebieden van medebewoners.
- Volgens de landelijke klimaatatlas gebruiken we de vuistregel 3-30-300¹⁵.
- Om diversiteit in onze bomen en struiken te borgen werken we volgens de vuistregel van Santamour: niet meer dan 10% van één soort, niet meer dan 20% van één geslacht en niet meer dan 30% van één familie.
- In 2030 is deze natuurinclusieve aanpak de norm bij alle belangrijke werkprocessen van de gemeente Leeuwarden. Tot die tijd zitten we niet stil. We experimenteren in gebiedsontwikkelingen met natuurinclusief werken en ontwikkelen bruikbare handvatten.

3. We willen bestaande groenblauwe structuren herstellen, versterken en uitbreiden

Gemeente Leeuwarden koestert, herstelt en versterkt de groenblauwe structuren binnen haar grondgebied. De Omgevingsvisie benadrukt het belang van het versterken van de groenblauwe structuren. Deze structuren dienen verschillende doeleinden. Denk bijvoorbeeld aan klimaatadaptatie, een gezonde leefomgeving, recreatie en versterking van de biodiversiteit. In het Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG) wordt het doel gepresenteerd om in 2050 10% groenblauwe dooradering waar te maken in het landelijk gebied.

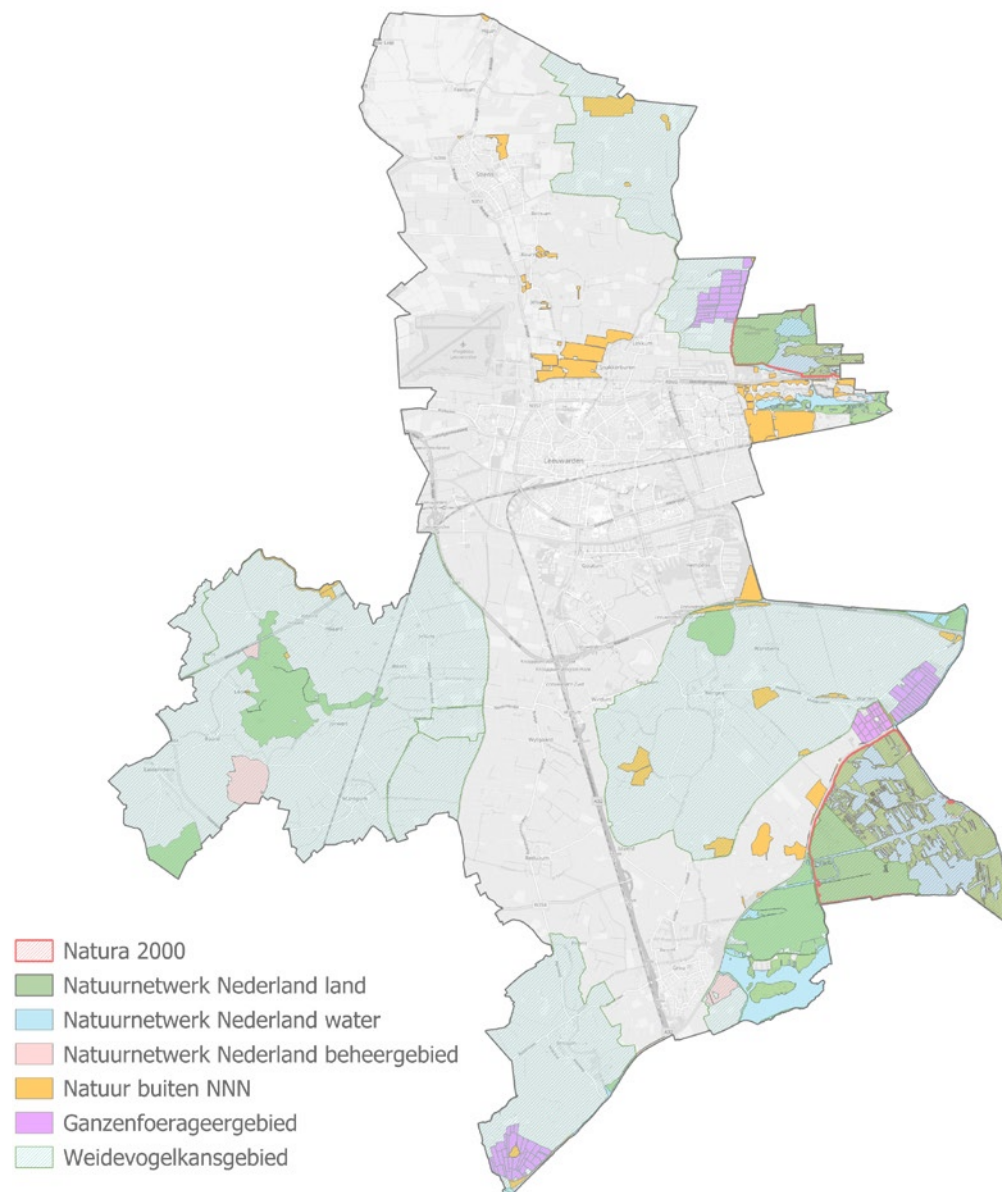
¹⁵ Zie bijlage 1 voor uitleg

Herstel door beschermen

Bij het beschermen van de groenblauwe structuren houden we rekening met deze kwaliteiten:

- De grootte van het gebied: we geven de structuren de ruimte, behouden en versterken hun ecologische functie; we zorgen dat we oevers zo min mogelijk verharden en maken ruime, groene marges rond de wateren, zodat we flexibel in kunnen spelen op klimaatverandering en de vele soorten die afhankelijk zijn van de groenblauwe overgangen ondersteunen.
- De bodem: we zorgen dat de verharding niet toeneemt.
- De duisternis: binnen de bebouwde kom zijn we spaarzaam met verlichten van de structuren; buiten de bebouwde kom verlichten we de structuren vrijwel niet.
- De waterkwaliteit: deze is in de verbindingen voldoende om de verbindingfunctie te garanderen. In de kralen die wij zelf beheren behouden of realiseren we een waterkwaliteit van het niveau 'natuurlijk': hierbij sluiten we zo veel mogelijk aan bij de *Doelen Overige Wateren*.
- De ecologische waarden: we zorgen dat deze niet achteruit gaan. De komende jaren beschrijven we voor de belangrijkste groenblauwe structuren de ecologische waarden en functies en ontwikkelen we een methode om deze te monitoren.

We onderzoeken hoe we de groenblauwe structuren en hun ecologische functies kunnen beschermen in het Omgevingsplan. Een aantal structuren zijn al provinciaal of landelijk beschermd. Deze structuren staan verbeeld in de afbeelding hiernaast. Dit zijn onder andere de Europees beschermde Natura 2000-gebieden Alde Feanen en Groote Wielen en de zogenaamde weidevogelkansgebieden: gebieden waarin rust en openheid is beschermd ten behoeve van de weidevogels. Extra bronnen van verstoring en nieuwe opgaande structuren zijn hier niet gewenst.

Figuur 5-1: beschermd natuurgebied volgens de omgevingsverordening Fryslân

Herstel door verbinden

We lossen ecologische knelpunten in de structuren op, zodat soorten hier veilig langs kunnen reizen. Zichtbare faunapassages hebben ook een leerzame waarde: ze laten zien dat Leeuwarden naast mensen ook medebewoners heeft. Op de kaarten (figuur 5-4, 5-5- en 5-6) wordt aangegeven op welke plekken herstel van het ecologisch netwerk aan de orde is.

Versterken

Bij inrichting en beheer van de structuren is biodiversiteit een sterk sturende factor. Inspanningen voor ecologisch beheer binnen deze structuren krijgt voorrang boven inspanningen daarbuiten. We werken deze doelstelling verder uit in het kader van de Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit.

Uitbreiden

De bebouwde kom breidt zich uit. Om de biodiversiteit te versterken en de leefbaarheid voor onze eigen soort op pijl te houden moeten groene structuren zich hetzelfde tempo uitbreiden. Hierbij sluiten ambities aan bij die van de Friese bomen- en bossenstrategie (zie bijlage 3): we creëren nieuwe natuur voor biodiversiteit én voor CO₂-vastlegging.

Speciale aandacht hierbij verdienen de ontwikkelingen ten zuid-westen van de stad. Aan de noord-, oost- en zuidoostkant beschikt Leeuwarden over grote groenblauwe structuren: het Leeuwarder Bos, de Groene Ster en het Bosk van Pylkwier. Aan de west- en zuidwestkant is dat nog niet zo. We zoeken daarom naar ruimte voor een nieuwe groenblauwe structuur in het gebied langs de Zwette. In het noorden en oosten zijn bos en moerasland gerealiseerd. In het zuidwesten liggen kansen voor een kleinschalig cultuurlandschap, met experimenten op het gebied van natuurinclusieve landbouw en permacultuur. Dit vanwege de ligging, de vruchtbare klei en de noodzaak voor het ontwikkelen van nieuwe vormen van landbouw.

Ten zuiden van de stad, maar ten noorden van de haak, liggen twee laagtes in het landschap. Hier is het heel belangrijk om het open landschap te houden, de karakteristieke biodiversiteit van dit landschapstype te versterken en ruimte te geven aan water.

Daarnaast onderzoeken we de mogelijkheid om het Leeuwarder bos naar het noorden toe uit te breiden en om een groene, bosrijke structuur naar het noorden te creëren. De kwelderwallen zijn zoals vroeger de minder open structuren van het buitengebied. Langs de noordelijke kwelderwal liggen boomrijke, groene states zoals de Dekemastate en de Martenastate.

Bij uitbreiding van de dorpen maken we samen met de inwoners rond de dorpen ruimte voor natuurlijk groen. We zoeken hier naar raakvlakken tussen ecologie en recreatie. Denk aan dorpsbossen, boomgaarden of ander groenblauw dat past bij de schaal en het karakter van het dorp. De visie *Natuerlijk Ljouwert 2050* biedt inspiratie. We spannen ons in om dorpen niet verder te laten verstenen. Bestaande groenstructuren in dorpen worden verder in kaart gebracht en beschermd.

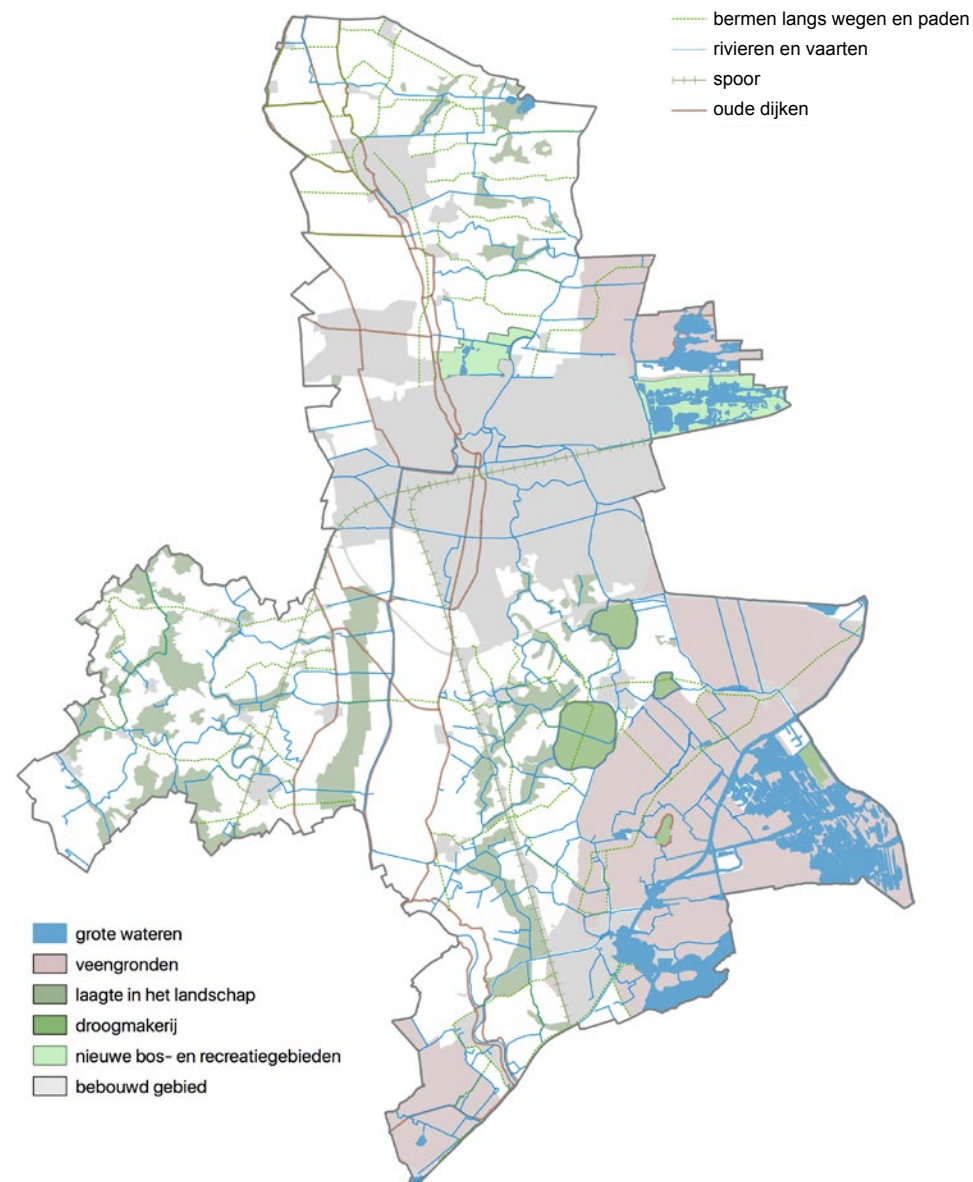

Waar liggen de groenblauwe structuren?

Welke grote, groenblauwe structuren zijn ecologisch belangrijk in Leeuwarden? In dit beleidskader presenteren we een eerste uitwerking van die structuren.

Dit beleidskader presenteert een eerste inventarisatie van groenblauwe structuren in de gemeente. We kiezen hierbij voor structuren die soortgroepen kunnen gebruiken om langs te migreren, die door grote delen van de gemeente lopen en die woonkernen en het landelijk gebied verbinden. Denk hierbij aan wateren en oevers als migratieroutes voor vissen, vleermuizen en kleine zoogdieren; aan dijken en bermen langs oude wegen en paden als verbindingroutes voor insecten en zaadplanten (zaadplanten lopen natuurlijk niet, maar verspreiden zich via hun zaden). Daarnaast maakt de kaart met het oog op water en bodem sturend inzichtelijk waar de laagtes liggen in het landschap: de veengronden en de erosielaagtes. Doordat het land hier lager ligt en het klimaat verandert zijn hier in de toekomst mogelijk kansen voor natuurinclusieve waterberging of natte natuur. Een deel van de provinciaal beschermde natuur ligt op deze lagergelegen gronden. De structuren op de kaart zijn afkomstig uit de Leeuwarder landschapsbiografie; een aantal worden benoemd in *Natuerlijk Ljouwert 2050*.

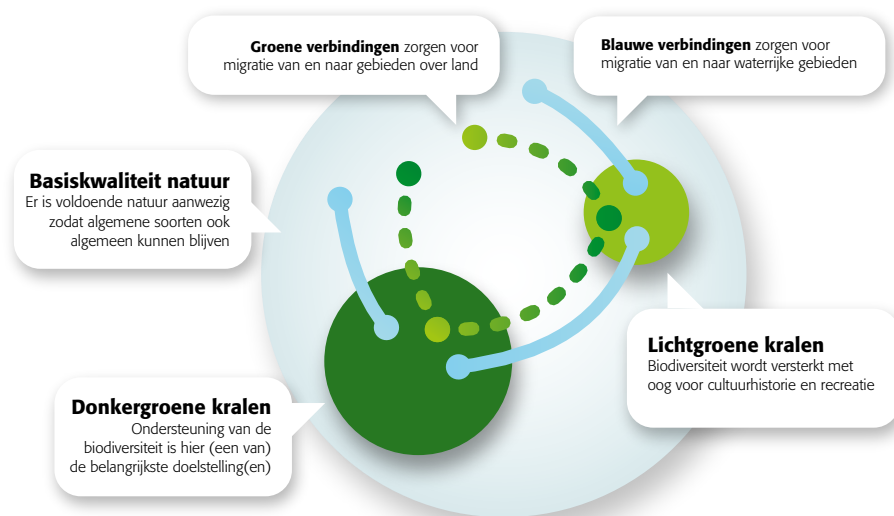
Binnen de grotere kernen zijn de groenblauwe structuren regelmatig versteend of zelfs verdwenen. Volledig werkende ecologische verbindingen van tientallen meters breed zijn vaak helaas niet meer realistisch. Dit maakt de stad en de grote dorpen voor biodiversiteit moeilijk en soms onmogelijk te passeren. De verstening is ook voor klimaatadaptatie een groot aandachtspunt. Om verbindingen optimaal te herstellen hebben we de groenblauwe structuren en de knelpunten verder uitgewerkt voor Grou, Stiens en Leeuwarden in de Leeuwarder Ecologische structuur (L.E.S.): zie figuren 5-4, 5-5 en 5-6. In deze L.E.S. maken we onderscheid tussen *kralen*, *verbindingen*, en een *basiskwaliteit natuur*.

*Figuur 5-2: Groenblauwe structuren in de gemeente Leeuwarden
Inventarisatie van ecologisch waardevolle groene en blauwe landschapselementen*

Hoe de groenblauw structuren werken

De groenblauwe structuren liggen als een kralenketting over het landschap, waar de grotere groenblauwe gebieden, zoals het Stiensers bos of Eiland de Waard, de kralen vormen en waar de groenblauwe dooradering de kralen aan elkaar rijgt. Langs deze verbindingen kunnen mede-bewoners zich in relatieve veiligheid verplaatsen van 'kraal' naar 'kraal'. Sommige kralen hebben zelf ook een verbindende functie, zoals de Potmarge. Een schematische weergave van de het kralenlandschap staat in figuur 5-3.

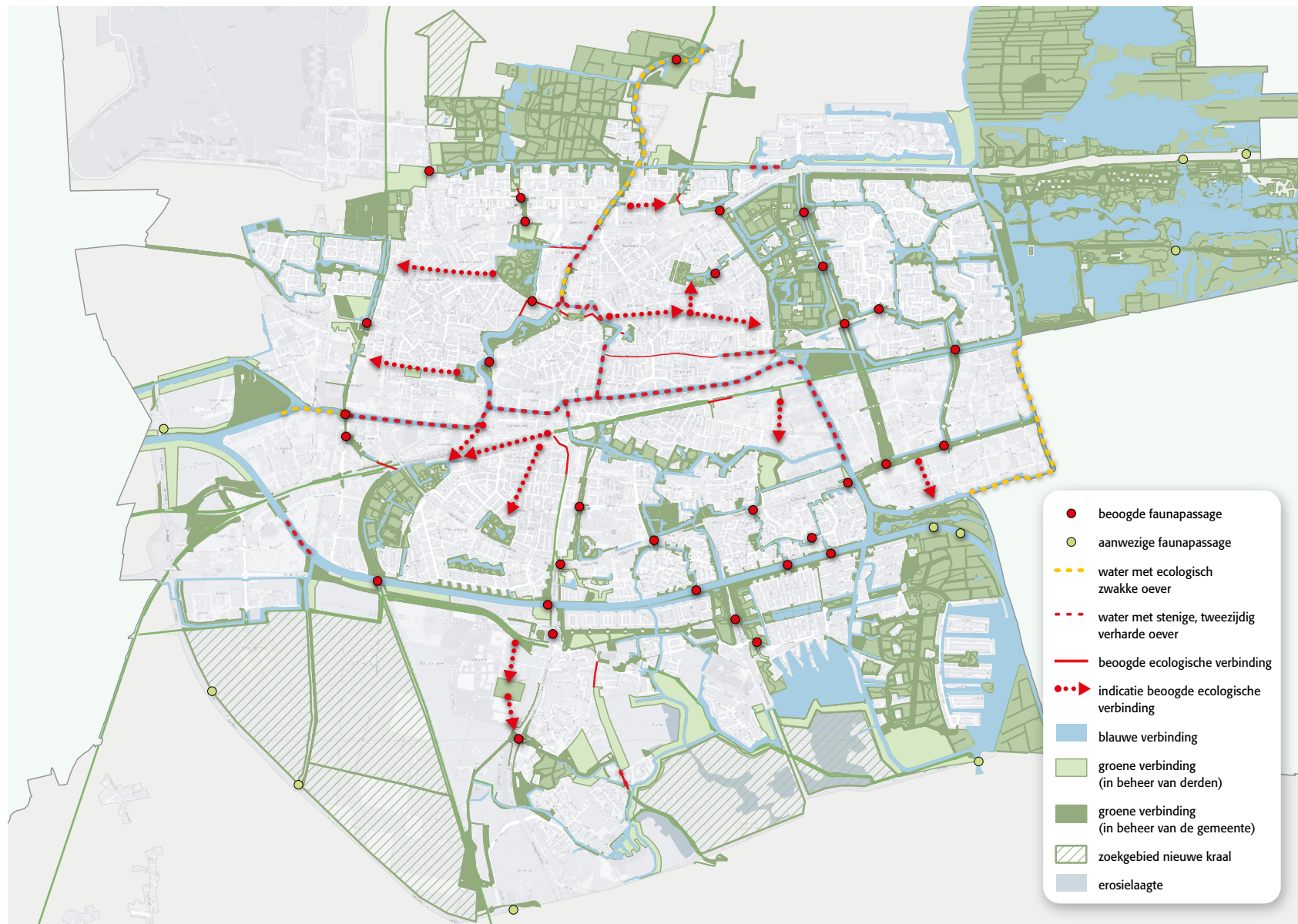
Figuur 5-3: schematische weergave van de basiskwaliteit natuur, de kralen en de verbindingen.

De kralen zijn grotere groenblauwe gebieden, binnen of aan de rand van de woonkernen. Een kraal is minimaal zo'n 5 hectare groot. In deze kralen komen meer kwetsbare soorten voor dan daarbuiten. We maken onderscheid tussen lichtgroene kralen - waar biodiversiteit wordt versterkt met oog voor recreatie en cultuurhistorie - en donkergroene kralen, waar het beschermen en versterken van biodiversiteit een van de of zelfs dé belangrijkste functie is. Varen en recreëren in deze gebieden is mogelijk, maar alleen met de grootste zorg voor natuurwaarden en op zo'n manier dat deze niet aangetast worden. We doen in dit beleidskader een eerste aanzet voor de kleur (licht- of donkergroen) van de kralen. De komende jaren werken we dit verder uit.

Via de groenblauwe dooradering moeten medebewoners zich kunnen verplaatsen: watervleermuizen moeten van hun nestboom naar hun voedselgebied kunnen vliegen; bruine kikkers van hun overwinteringsgebied naar hun voortplantingswater; bittervoorn van het Leeuwarder bos naar de Groote Wielen, etc. Met een specifieke inrichting en een afgestemd beheer zorgen we ervoor dat de ecologische functie van deze verbindingen blijft of, waar nodig, herstelt. We maken onderscheid tussen groene verbindingen (over land) en blauwe verbindingen (via het water). Voor biodiversiteit is een brede groenblauwe verbinding (over land én via het water) van minimaal zo'n 50m breed het allermooist¹⁶: van zo'n verbinding kunnen vrijwel alle soorten gebruik maken.

Buiten de groenblauwe structuren zorgen we voor een basiskwaliteit natuur (zie beleidsuitgangspunt 2 voor meer uitleg over de basiskwaliteit natuur.).

¹⁶ Stedelijke Ecologische Verbindingszones in Den Haag

Figuur 5-4: Leeuwarder ecologische structuur Leeuwarden stad

Groenblauwe kralen, verbindingen tussen de kralen en knelpunten in die verbindingen, binnen de Haak

*Figuur 5-5: Leeuwarder ecologische structuur: Grou
Groenblauwe kralen, verbindingen tussen de kralen en knelpunten in die verbindingen, binnen de bebouwde kom van Grou*

Figuur 5-6: Leeuwarder ecologische structuur: Stiens

Groenblauwe kralen, verbindingen tussen de kralen en knelpunten in die verbindingen, binnen de bebouwde kom van Stiens

4. We streven naar een toekomstbestendig voedselsysteem zonder negatieve effecten voor de kwaliteit van lucht, bodem en water

In de voedselagenda benoemt Leeuwarden het belang van een gezonde bodem en korte ketens. Vanuit een netwerkende rol ondersteunt de gemeente de transitie naar een buitengebied waar biodiversiteit floreert. Hierbij vormt Natuurlijk Ljouwert 2050 het toekomstbeeld waar we ons door laten inspireren.

De gemeente gaat met zorg om met de biodiversiteitsrijke elementen in het buitengebied, zoals greppelland, natuurvriendelijke oevers en overhoekjes. Wij spannen ons in om de aanwezige natuurwaarden in het buitengebied te behouden en te versterken. Waar elementen onderdeel uitmaken van het Natuurnetwerk Nederland beschermen we deze in ons Omgevingsplan.

Bij het vergroten van de biodiversiteit in het buitengebied richten we ons in de eerste plaats op bermen en gronden die bij de gemeente in beheer zijn. Bij initiatieven van derden werken we graag mee aan de toevoegen van nieuwe natuurwaarden.

Bij functiewijziging zorgen we ervoor dat ontwikkelingen in het buitengebied geen onomkeerbare negatieve gevolgen hebben op de natuurwaarden in het buitengebied. De Omgevingsvisie benoemt dat bodem en water leidend zijn voor het gebruik. Daarom letten we er bij functiewijziging ook op dat een nieuwe functie geen extra druk legt op het watersysteem, maar deze juist ontlast. Hierbij gaan we met de grootste zorgvuldigheid om met het Natuurnetwerk Nederland en de Natura 2000-gebieden Alde Feanen en Groote Wielen.

5. Bij het uitgeven en bestemmen van gronden zetten we in op biodiversiteitsherstel

De gemeente heeft een rol bij het veranderen van functies of het toewijzen van bouwgrond. Hier liggen kansen voor biodiversiteitsherstel. Bij het maken van nieuwbouwplannen op gemeentelijke grond nemen we voorwaarden voor natuurinclusief bouwen en inrichten mee (via tenders). Ook hanteren we hierbij 3-30-300 als vuistregel in gebiedsontwikkelingsprojecten.

In ons uitvoeringsprogramma biodiversiteit brengen we per gebied verder in beeld welke leefgebieden we waar gaan versterken. Daarbij besteden we specifieke aandacht aan gronden die onderdeel uitmaken van de groenblauwe structuren of gronden die tegen het NNN of Natura2000 aanliggen. Hier zijn namelijk zowel de risico's op biodiversiteitsverlies als de kansen voor biodiversiteitsherstel groot.

6. We stimuleren positief contact tussen de mens en de natuur

Uiteindelijk heeft iedereen een rol in het herstellen van de biodiversiteit. Door het vergroenen van een tuin of door iets wel of juist niet te kopen in de supermarkt kan iedereen een bijdrage leveren aan meer biodiversiteit. Als gemeente willen we het makkelijker maken voor mensen om in contact te komen met de natuur en om te leren over de natuur. Dit doen we door de natuur letterlijk dichterbij de mensen te brengen, bijvoorbeeld door de versteende woonkernen te vergroenen en in te zetten op vergroening van alle schoolpleinen binnen één schoolgeneratie. Daarnaast willen we de ontwikkeling van kennis over de natuur stimuleren. Hierbij werken we samen met de verschillende culturele, onderzoeks- en onderwijsinstellingen in de gemeente, zoals de musea, de hogescholen en de verenigingen.

6. Vervolg: uitwerking en financiering

6.1. Het vervolg: uitwerking in twee uitvoeringsprogramma's

Om de ambitie en de uitgangspunten van dit beleidskader te realiseren werken we met twee uitvoeringsprogramma's.

Uitvoeringsprogramma Vergroening

Ten eerste is dit het Uitvoeringsprogramma Vergroening. Hierin vertalen we de vergroenings-opgave naar concrete projecten. In het uitvoeringsprogramma worden de opgaves op het gebied van biodiversiteit (Leeuwarder Ecologische Structuur) gecombineerd met de opgave voor klimaatadaptatie en gezondheid.

Figuur 6-1: het Uitvoeringsprogramma Vergroening draagt bij aan meer biodiversiteit, een klimaatbestendige leefomgeving en een gezondere omgeving voor mens en dier.

Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit

Een tweede is het Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit. In dit uitvoeringsprogramma werken we deze activiteiten uit:

- Een monitoringsplan, waarin we onder andere kijken naar monitoring van gebouw-bewonende soorten t.b.v. een soortenmanagementplan, monitoring van beschermde natuurwaarden t.b.v. bestendig beheer en inrichting en monitoring van een basiskwaliteit natuur en van natuurwaarden in de groenblauwe structuren.
- Een voorstel voor een insectennetwerk via onze eigen gronden in het landelijk gebied. Hierbij laten we ons ook inspireren door het insectennetwerk van Súdwest-Fryslân.
- Een werkwijze voor onze gemeente om natuurinclusief te werken, in te richten en te beheren. Een verdere uitwerking van inrichtings- en beheerdoelstellingen voor de groenblauwe structuren die het meest waardevol zijn voor biodiversiteit.

- Onderzoek naar mogelijkheden voor natuurinclusieve pachtcontracten.
- Tot slot onderzoeken we of het wenselijk is om regelgeving voor biodiversiteit op te nemen in het Omgevingsplan:
 - welke biodiversiteitsrijke elementen we in het buitengebied extra willen beschermen en hoe we uitbreiding van deze elementen mogelijk kunnen maken.
 - hoe we de groenblauwe structuren kunnen beschermen
 - welke voorwaarden voor een basiskwaliteit natuur kunnen opnemen

6.2. Financiering

Dit beleidskader presenteert een aantal doelen waarmee de gemeente bijdraagt aan biodiversiteitsherstel. De uitgangspunten in dit beleidskader zullen een doorvertaling krijgen naar gemeentelijke plannen en projecten van de gemeente, bijvoorbeeld gebiedsontwikkelingen, inrichtingsplannen en het Omgevingsplan. Los van gebiedsontwikkelingen kunnen ook eigenstandige projecten op het gebied van biodiversiteit worden geïnitieerd in de openbare ruimte.

In het coalitieprogramma is structureel 250.000 euro per jaar beschikbaar gesteld. Daarmee is de basisformatie met betrekking tot het thema biodiversiteit op orde (beleidsontwikkeling, planadvisering en een deel van de monitoring).

Concrete maatregelen worden uitgewerkt en op kosten gezet in verschillende uitvoerings-agenda's. De komende twee jaar komen deze maatregelen voornamelijk in de uitvoerings-agenda Vergroening en de uitvoeringsagenda Biodiversiteit. Via de MTR zijn twee voorstellen aangedragen voor de dekking van concrete maatregelen in de beide agenda's. De MTR heeft haar eigen besluitvormingstraject en wordt uiteindelijk vertaald in de Begroting voor 2025. Ook is er een gemeentelijk investeringsfonds voor energie, klimaat en biodiversiteit. Vanuit dit fonds worden een aantal aanvragen voorbereid waarin thema's vergroening en biodiversiteit in zijn meegenomen (o.a. vergroening binnenstad en groene schoolpleinen).

Tot slot wordt het ambitieniveau voor biodiversiteit bij een plan of project bepaald door de beschikbare middelen voor dat plan of project.

In de uitvoeringsagenda's zal verder worden gespecificeerd welke projecten betaald kunnen worden vanuit welke middelen.

Bijlage 1: Begrippenlijst

10-20-30 van Santamour: een vuistregel om voldoende diversiteit te garanderen in het bomen- en struikenbestand: niet meer dan 10% van één soort, niet meer dan 20% van één geslacht en niet meer dan 30% van één familie. In Leeuwarden maken de tien meest voorkomende boomsoorten ruim 45% van het totale bomenbestand uit. De *Fraxinus excelsior* (Es) en *Ulmus* (Iep) wegen zwaar mee in de statistieken.

3-30-300: een landelijk veel gebruikte norm bij de inrichting van een klimaatadaptieve leefomgeving: 300 meter afstand tot een groene coolspace, 30% groen in de wijk, 3 bomen zichtbaar vanuit ieder slaapkamerraam. Leeuwarden heeft zijn eigen (ecologische) uitdagingen en deze norm is niet overal haalbaar. Onze gemeente is van oudsher waterrijk met hoge waterpeilen; daarom mag een deel van die 30% niet groen zijn maar blauw en kiezen we voor planten die goed om kunnen gaan met hogere waterstanden.

Analyse Soorten van Fries belang: Een lijst opgesteld door de provincie Fryslân met soorten die extra aandacht krijgen in Fryslân, bijvoorbeeld omdat ze in aantal afnemen of omdat Fryslân een belangrijk leefgebied is voor deze soort.

Basis Kwaliteit Natuur: De benodigde voorwaarden om algemene soorten algemeen te laten zijn, blijven of worden. Het is de minimale kwaliteit van het leefgebied van soorten die nodig is. Dit concept is in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit door Naturalis Biodiversity Center ontwikkeld en wordt momenteel landelijk verder uitgewerkt. Totdat die landelijke uitwerking er ligt, geven wij hier op gemeentelijk niveau zo goed mogelijk invulling aan.

Biodiversiteit: Biodiversiteit is de verscheidenheid van het leven op aarde. Het gaat om de verschillende soorten planten, dieren, micro-organismen en schimmels, het genetisch materiaal dat zij bevatten, de levensgemeenschappen die zij vormen en de ecosystemen waarin zij leven.¹⁷

Biosfeer: de biosfeer is het gedeelte in, op of boven de aarde waar leven mogelijk is.

Bodem en Water sturend: Deze term verwijst naar de kamerbrief (25-11-2022) met dezelfde titel, waarin wordt beschreven hoe de inrichting van Nederland water en bodem sturend kan worden gemaakt. Dit houdt in dat we meer meebewegen met het natuurlijke systeem en rekening houden met toekomstige (klimaat)scenario's. Zo zorgen we ervoor dat er in de toekomst voldoende en schoon water is en de bodems gezond zijn.

Coolspace: groene ruimte van ten minste 200 vierkante meter.

Doelen Overige Wateren: Doelafleiding voor wateren binnen de bebouwde kom, ontwikkeld door het Wetterskip samen met o.a. gemeente Leeuwarden. Deze doelafleiding is nog in ontwikkeling.

Ecologie: Ecologie komt van het oud-Griekse woord "oikos", dat huis betekent. Ecologie is de leer van het huis: welk 'huis' heeft een soort nodig? Wat ademt zij, wat eet zij, wat drinkt zij, wat heeft ze nodig om te floreren? Kenmerkend voor de 'huizen' van verschillende soorten is dat ze met elkaar in verbinding staan: de ene soort vormt de basis voor de ander. Een systeem van verbonden 'huizen' heet een ecosysteem. Planten en bomen maken bijvoorbeeld onderdeel uit van het ecosysteem waar de mens in floreert, want zij produceren de zuurstof die mensen ademen.

Groenblauwe structuur (of -omgeving): Deze term wordt gebruikt om een netwerk van groene en blauwe elementen in een bebouwde omgeving te beschrijven. Er wordt een structuur of omgeving mee bedoeld, waar in verhouding tot het bebouwde of verharde oppervlak best veel bomen, struiken, planten (groen) of water (blauw) aanwezig zijn. Voorbeelden zijn: parken, bossen, vijvers, sloten en meren. Deze structuren zijn belangrijk voor biodiversiteit, onder andere omdat dieren hier hun voedsel zoeken. Het buitengebied kan beschouwd worden als groenblauwe regio.

IPBES: Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES). Een onafhankelijk orgaan, opgericht door een aantal overheden met als doel om beter de verbinding te kunnen leggen tussen wetenschap en beleid op het gebied van biodiversiteit en ecosystemendiensten. Dit met het oog op behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit, het welzijn van de mens op de lange termijn en duurzame ontwikkeling.

Staat van instandhouding: De staat van instandhouding is een maatstaf die wordt gebruikt om de duurzaamheid van een bepaalde wilde diersoort te bepalen: hoe gaat het met de soort en wat is de verwachting op de middellange termijn?¹⁸

Veenoxidatie: Veen dat niet meer onder water staat maar aan de buitenlucht wordt blootgesteld, verteert langzaam. Dat heet oxideren. Daarbij komen grote hoeveelheden CO₂ vrij. Jaarlijks stoten de veenweides in Friesland zo'n 1,6 megaton aan CO₂ uit: 30% van wat er in Friesland wordt geproduceerd. Op veel plaatsen in Friesland wordt de veenlaag steeds dunner.

¹⁷ Compendium voor de leefomgeving

¹⁸ Staat van instandhouding Haas en konijn, website Wageningen University & Research

Bijlage 2: Overzicht van gemeentelijke ambities

Ambities Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie Leeuwarden *Verbinden, Vergroenen, Verwaarden* bevat een aantal algemene uitspraken en doelen op het gebied van biodiversiteit. Daarnaast benoemt de Omgevingsvisie bij elk gebiedstype het belang van het versterken van de biodiversiteit.

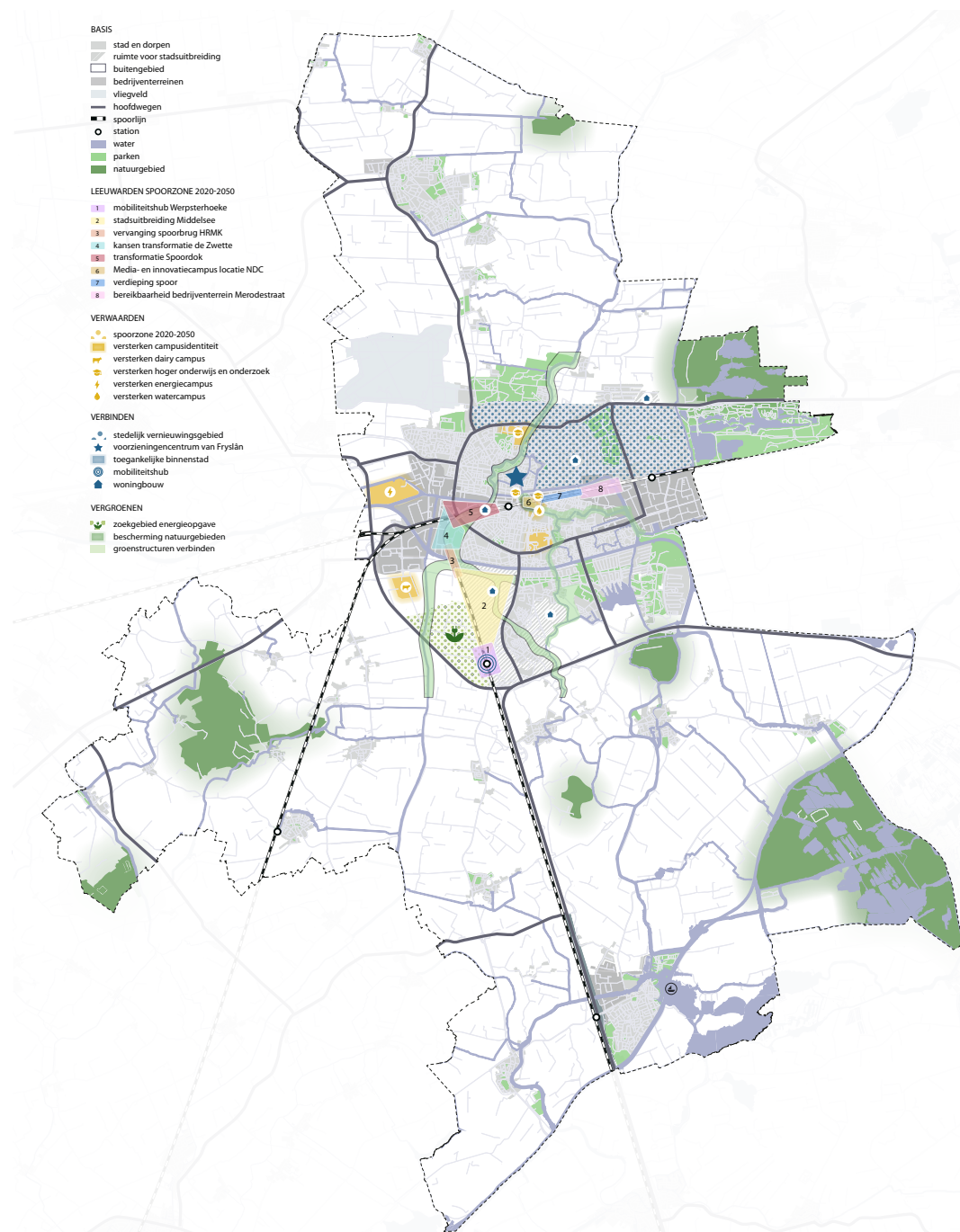
“Leeuwarden is in 2028 het hart van een bijzondere groenblauwe regio.”

“Wij willen de bestaande groen-lauwe structuren daar waar mogelijk herstellen, versterken en uitbreiden. Dit moet leiden tot een toekomstbestendige leefomgeving. Een leefbare gemeente voor mens, dier en plant en een omgeving die bevorderlijk is voor biodiversiteitsherstel, klimaatadaptatie en gezond leven.”

“De gemeente Leeuwarden gaat voor een groenblauwe netwerk in het bebouwde gebied (stad en dorpen) waarin alle inwoners kunnen wandelen, verkoeling zoeken, recreëren en genieten van een rijke stadsnatuur. En we streven naar verbinding met het buitengebied en recreatiegebieden zoals de Groene Ster. Herstel en versterking van het groenblauwe netwerk is niet alleen een kwestie van een goed ingerichte bovengrondse ruimte. Ook de ondergrondse ruimte in de bodem moet daarvoor geschikt zijn (denk aan: vruchtbaarheid, voldoende water) en beschikbaar zijn (dus geen kabels en leidingen, of andere constructies of obstakels). Dit leidt tot de doelstelling om in de komende jaren ook de ondergrondse planning en ordening goed op orde te brengen.”

“Wij gaan in ons buitengebied voor biodiversiteitsherstel en klimaatadaptatie, waarbij we bewaken dat er een goed en werkbaar evenwicht is tussen landschappelijke waarden, landbouw, klimaat, natuur, cultuurhistorische waarden, ondernemerskansen en samenleving. Wij besteden daarbij ook aandacht aan het overstromingsrisico, zowel in het buitengebied als in de stad en de dorpen. Vast staat dat we in 2035 klimaatadaptief zijn en dat de biodiversiteit is toegenomen.”

“Wij zetten ons in om de aanwezige natuurwaarden te behouden. Natuurgebieden staan niet op zichzelf. We beschouwen het buitengebied als een geheel en zorgen ervoor dat ontwikkelingen in het buitengebied geen onomkeerbare negatieve gevolgen hebben voor de aangewezen natuurwaarden.”

“Wij gaan een zo groot mogelijke bijdrage leveren aan de landelijke doelstelling voor CO₂-vastlegging in bomen, bos en natuur en leveren daarmee een bijdrage aan de bossenstrategie van rijk en provincie. Wij streven naar een manier die past bij de waarde en identiteit van het open landschap. Wij richten ons op meer bomen in de bestaande stad en aan de randen van dorpen en aansluiting bij historische landschapselementen en erfbeplantingen.”

Ambities coalitie-akkoord 2022-2026

In het Coalitieakkoord ‘Nu investeren in de toekomst’ zijn verschillende uitspraken en ambities opgenomen met betrekking tot het herstel biodiversiteit. Deze zijn hieronder opgenomen.

“We streven naar een toekomstbestendig voedselsysteem zonder negatieve effecten voor de kwaliteit van lucht, bodem en water. Het veenweidegebied vraagt bijzondere aandacht. De bodemdaling heeft gevolgen voor funderingen, gemeentelijke kapitaalgoederen, natuur, het waterbeheer en de CO₂-uitstoot.”

“We willen de gemeente leefbaar houden voor mensen, dieren en planten. Daarom verbeteren we de kwaliteit van water en bodem en herstellen en versterken de biodiversiteit. Daarbij gaat het om zowel een grotere soortenrijkdom als een verminderde kwetsbaarheid van populaties. Via lopende gebiedsprocessen ondersteunen we de vorming van grotere aaneengesloten weidevogelgebieden”

“Bodem, water en biodiversiteit nemen we als uitgangspunt bij het inrichten en beheren van de leefomgeving. Ook kijken we naar koppelkansen bij bijvoorbeeld de aanpak van stikstof, duurzame energie, gebiedsontwikkeling en woningbouw. Doel is altijd natuurherstel en daardoor vergroening en meer biodiversiteit. Dit alles pakken we in en met het gebied op. Daarbij werken we samen met de provincie en andere samenwerkingspartners.”

Ook zijn er structureel middelen opgenomen (€250.000) in de begroting voor biodiversiteit en is er een fonds gevormd van €10 miljoen voor energie, klimaat en biodiversiteit.

Ambities in het Programma Volhoudbaar

In het programmaplan Volhoudbaar is de volgende ambitie opgenomen:

“Er is nu sprake van biodiversiteitsverlies. We willen deze negatieve trend zo snel mogelijk ombuigen door ecosystemen te herstellen en de biodiversiteit vanaf te laten 2035 toenemen. Om dit herstel te bereiken zullen wij de komende jaren biodiversiteit, en dus ook een goede water- en bodemkwaliteit meenemen als zwaarwegend kader bij ontwikkeling, inrichting en beheer van onze leefomgeving. In 2030 is deze natuurinclusieve aanpak in Leeuwarden de norm. Daarnaast ambiëren we – in navolging van de provinciale ambitie – dat het aantal bedreigde soorten waar ons Leeuwarder grondgebied belangrijk voor is, elke 10 jaar met 20% af neemt door een toename van plant- en diersoorten.”

Bijlage 3: Wetgeving en beleid andere overheden

Wereldwijd: Verenigde Naties

Op 19 december 2023 is door de COP15-landen gezamenlijk besloten om 30% van het land en 30% van het water te beschermen als natuurgebied.

Provinciale en landelijke ambities

De Ministeries werken aan het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG), waarin de stikstofopgave integraal wordt aangepakt, waarin bodem en water sturend worden bij de inrichting van ons land en de Klimaatopgave een plek krijgt.

Doelstelling in het NPLG is onder andere dat in 2050 10% van het landelijk gebied ingericht is met biodiversiteitsrijke landschapselementen in navolging van de EU Biodiversiteitsstrategie.

In de landelijke Agenda Natuur inclusief wordt het belang van een basiskwaliteit natuur in bebouwde omgeving en landelijk gebied onderstreept.

In het Actieplan - Groei van biologische productie en consumptie legt het Rijk het doel neer om in 2030 te vergroenen naar 15% biologische landbouw.

De bosstrategie van het Rijk met als doel de aanplant van 37.000 hectare extra bos voor biodiversiteit en vastlegging van CO₂ is op provinciaal niveau verder uitgewerkt. Provincie Fryslân wil bijdragen via bomen, bos én natte natuur. Tot en met 2030 heeft de provincie de ambitie om:

- Door uitbreiding van bomen, bos en natte natuur de minimale hoeveelheid CO₂ vast te leggen die we met een uitbreiding van 10% van ons bosgebied zouden vastleggen.
- Bos en landschapselementen te revitaliseren.

Bij de uitbreiding van het bosgebied streeft de provincie naar:

- 19 hectare bosuitbreiding op kleigronden, o.a. door middel van:
 - Aanleg of uitbreiding van dorpsbosjes (in de kleigebieden).
 - Versterking groenstructuren binnen en buiten de bebouwde kom.
 - Versterking van groenstructuur aan de randen van dorpen en steden ('groene lopers').
- 36 hectare vergroening (bomen en struiken) op bedrijventerreinen.

Wetterskip en Provincie staan aan de lat voor kwaliteit en kwantiteit van het zoetwater en voor het behoud en beheer van onze natuur.

Provinciebreed loopt sinds 2021 het Herstelplan biodiversiteit. Hier werken Provincie, Wetterskip, Friese gemeenten en belangenverenigingen samen aan de regionale biodiversiteitsopgave. Ook Leeuwarden is deelnemer van dit herstelplan en trekt als gemeente met de meeste inwoners een van de vijf thema's: het thema Natuurinclusief werken met als focus onder meer een natuurinclusieve inrichting van de bebouwde kom.

Het Herstelplan gebruikt Natuerlik Fryslân 2050 als belangrijke inspiratiebron voor doelstellingen op landschapsniveau.

Europese opgave

Vogel- en habitatrichtlijn, European Green Deal en natuurherstelwet, KRW, conferentie Canada.

De EU stuurt met de Vogel- en Habitatrichtlijn en met de EU Biodiversity Strategy aan op herstel van oorspronkelijke ecosystemen en kijkt daarbij naar welke natuur behouden moeten blijven in welke landen.

Met de Kaderrichtlijn Water (KRW) stelt de EU een norm voor de chemische en ecologische waterkwaliteit. Deze moet in 2027 overal, dus ook in Nederland, goed zijn.

Parallel aan de *Farm to Fork Strategy* heeft de Europese Unie een *Biodiversity Strategy* ontwikkeld.

Doelstelling is onder andere om 10% van het landelijk gebied in te richten met biodiversiteitsrijke landschapselementen zoals rietkragen, hagen en houwallen.

Bijlage 4: Onze rollen

We zien voor de gemeente verschillende rollen voor biodiversiteitsherstel. We delen deze rollen in naar het model van de Omgevingsvisie:

Reguleren

De doelstellingen voor de Natura 2000-gebieden zijn wettelijk bepaald. Regelgeving over het Natuurnetwerk Nederland en provinciale Overige natuur staat in de provinciale verordening. De gemeente houdt zich met zorg aan wetgeving van de Wet Natuurbescherming en regelgeving in de provinciale verordening.

Realiseren

Bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte in de gebouwde omgeving staat de gemeente aan het roer, maar als dit kan, komt de gemeente tegemoet aan de wensen van inwoners. De invloed van inwoners op de inrichting van het groen en blauw is groter in woonwijken dan in de groenblauwe structuren.

Bij de overdracht van gronden (bij gebiedsontwikkeling) aan derden verandert de rol van de gemeente en neemt haar invloed op inrichting en beheer in sterk af. De gemeente geeft daarom de komende jaren bij de overdracht van gronden in toenemende mate voorwaarden mee voor een natuurinclusieve inrichting.

De groenblauwe structuren dragen de biodiversiteit van de gemeente. Behoud en versterking van deze structuren is onmisbaar om de biodiversiteitsdoelstellingen te halen. Versterking vindt plaats door verbeterde inrichting en het oplossen van knelpunten. De gemeente stelt heldere doelen voor de groenblauwe structuren, maakt een plan voor de uitvoering en controleert de groei. De invloed van inwoners op inrichting en beheer is hier kleiner dan in de woonwijken.

Regisseren

Bij gebiedsprocessen in het landelijk gebied en bij het Gezamenlijk Herstelplan Biodiversiteit hebben we de rol van netwerkende gemeente. De gemeente werkt mee aan (natuur) ontwikkelingen in het landelijke gebied, schuift aan bij gebiedsprocessen en werkt samen met agrarisch collectieven.

Ruggesteunen

De gemeente maakt een natuurinclusieve inrichting en vergroening van particuliere gronden mogelijk. De directe invloed van de gemeente op deze gebieden is klein. De gemeente voelt zich wel betrokken bij de stevige opgaven en werkt daarom samen met inwoners, agrarisch collectieven, Provincie en Wetterskip en helpt waar mogelijk initiatieven van inwoners die bijdragen aan de genoemde doelen.

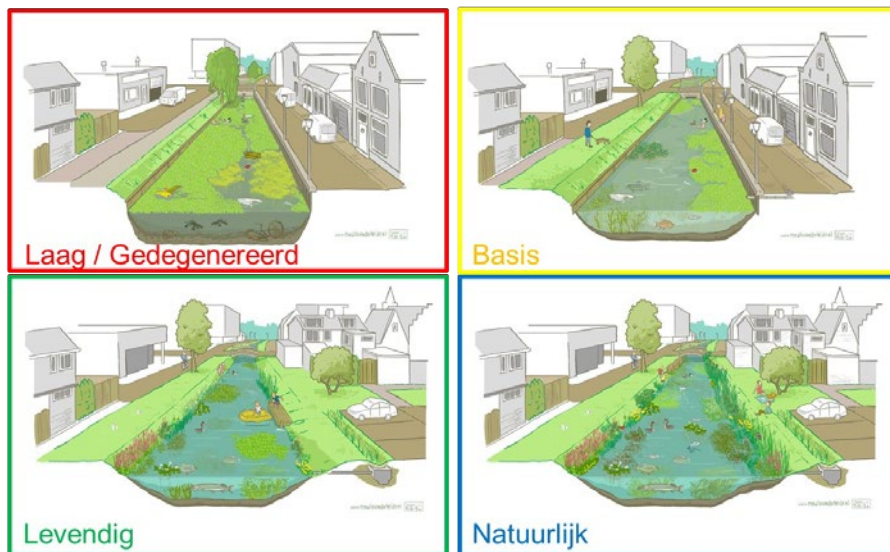
De gemeente heeft weinig directe invloed op de gevolgen van productie en consumptie voor de wereldwijde biodiversiteit. Hier is onze rol voornamelijk het mogelijk maken van initiatieven vanuit de samenleving die proberen te leiden tot een kleinere voetafdruk. Dit doen we bijvoorbeeld via het Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2024-2027 en de Voedselagenda 2024-2026.

Rollen en verantwoordelijkheden provincie en andere stakeholders

Op Europees niveau zijn belangrijke afspraken gemaakt tussen de lidstaten van Europese Unie over bescherming en herstel van de Europese Natuur. Voorbeelden zijn de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn en de recente Natuurherstelwet. De Rijksoverheid vertaalt deze afspraken naar nationaal beleid en ontwikkelt ook beleid voor de grote wateren, bijvoorbeeld de Waddenzee. De provincies zijn verantwoordelijk voor invulling en uitvoering van het natuurbeleid binnen hun provinciegrenzen en zijn het bevoegd gezag voor de Wet Natuurbescherming. Het Wetterskip is als uitvoeringsorganisatie verantwoordelijk voor de verwezenlijking van provinciaal natuurbeleid dat te maken heeft met de door hun beheerde wateren. Onze inwoners spelen een belangrijke rol bij het halen van natuurdoelstellingen: hun keuzes op het gebied van productie en consumptie en de inrichting van particuliere gronden zijn van grote invloed.

Bijlage 5: Doelen Overige Wateren (DOW)

De afgelopen jaren heeft het Wetterskip, onder andere samen met gemeente Leeuwarden, doelen ontwikkeld voor de stedelijke wateren: de doelen overige wateren. Hierbij werkt men met vier, vrij makkelijk te controleren, waterkwaliteitsniveaus:

Kwaliteitselementen	Kwaliteitsniveau				Weging
	Laag (1)	Basis (2)	Levendig (3)	Natuurlijk (4)	
Bedekkingspercentage algen en/of kroos	> 40%	11-40%	5-10%	< 5%	2
Doorzicht	< 20 cm	> 20 cm	> 40 cm	> 60 cm of bodemzicht	2
Waterplanten (bedekking ondergedoken en drijfblad)	0% van beide lagen of; één of beide lagen 100% of; ondergedoken 1-5% en geen drijfblad of omgekeerd	Beide lagen 1-5% of; Ondergedoken 6-99 % én drijfblad 0% of omgekeerd.	Ondergedoken 6-99% én drijfblad aanwezig maar niet 11-80% en geen 100% of; Drijfblad 6-99% en ondergedoken aanwezig maar niet 31-80% en geen 100%.	Ondergedoken 31-80% én drijfblad 11-80%.	2
Plantendiversiteit (punten)	Minder dan 13	14-20	21-29	30 en meer	1
Zwerfvuil in het water	> 10 stuks per 100 m ²	3 tot 10 stuks per 100 m ²	1-2 stuks per 100 m ²	0 stuks per 100 m ²	1
Bedekking oevervegetatie	0%	1-9% of; 90-100% of kademuur	10-39 of; 80-89%	40-79%	

Bijlage 6: Externe stakeholders betrokken bij het participatieproces

Mei 2024 vonden drie meedenksessies plaats met stakeholders in de gemeente. Thema's en deelnemers waren als volgt:

Sessie 1: basiskwaliteit natuur en groenblauwe dooradering in de bebouwde gebieden

Deelnemers: Floron, Friese Milieufederatie, Fryske Feriening Foar Fjildbiology, IVN, Sovon, Ravon en Van Hall Larenstein

Sessie 2: biodiversiteit over de gemeentegrenzen

Deelnemers: gemeente Heerenveen, gemeente Noardeast Fryslân, gemeente Smallingerland, gemeente Tytsjerksteradeel.

Sessie 3: biodiversiteit in het landelijk gebied

Deelnemers: Agrarisch Collectief Baarderadeel, Agrarisch Collectief It Lege Midden, Agrarisch Collectief Waadrâne, It Fryske Gea, Kening, Landschapsbeheer Friesland, LTO, Provincie Fryslân, Wetterskip

